

ॐ

వహామహాపాథ్యాయ శ్రీమద్ద
దాధరభట్టాచార్యరచితాయాం
గాదాధరీతిప్రథితాయాం

చింతామణిదీధితివ్యాఖ్యానాయాం
వ్యాఖ్యలక్షణే
సంహవ్యాఖ్యలక్షణసారస్వభాషాపరిషత్తా

జి. రామస్వామిశాస్త్రి
వణి దీధితివ్యాఖ్యసంహయోజ్య
సంస్కృత్య

మహీశూరపురి విరాజమానాయాం
వాణివిలాసముద్రాక్షరశాలాయాం
ముద్రాపితా
విజయతానత్రమాం

౧౮౮౪ సం॥ డిశంబర్.

శ్రీరస్తు.

తెదక్షిణామూర్తయేనమః.

(చింతామణి) వ్యాప్తిగ్రహణాపాయశ్చ వక్ష్యతే ॥

(దీధితి) సర్వమిదం సతి వ్యాప్తినిశ్చయే ప్యాత్ సప్తవసంభవతి ।
ఉపాయాభావాదిత్యతతః ॥ వ్యాప్తితీ ॥ సమారంభానుమానపామాణ్య
పరీక్షాకారణీభూత వ్యాప్తిగ్రహణాపాయప్రతిపాదన * * * * *

సర్వమిదం॥ అనుమానపామాణ్యవ్యవస్థాపకయ్యక్తి ప్రదేశనం ।
వ్యాప్తినిశ్చయే సతీత్యన్వయః ॥ సప్తవ॥ వ్యాప్తినిశ్చయేషవ ॥ నసంభవతి॥
నోత్పన్నమహతి ॥ ఉపాయాభావాత్ ॥ శ్చాయకాభావాత్ । అను
మానపామాణ్యోపపాదకతయా వ్యాప్తిగ్రహణాపాయస్యైవేదానిమ
భిధాతుముచితత్వాత్ వక్ష్యత ఇత్యనేన తత్ప్రతిక్షాం విధాయ వ్యాప్తిస్య
రూపనిరూపణమయ్యుక్తమిత్యాశంకాః పరిజిహ్నుస్తత్ప్రకమేయతస్యవ్యా
ప్తిగ్రహణాపాయ ప్రతిపాదనాపయికత్వరూపతీజందర్శయకా న్య
త్యాదిగ్రంథనవతారయతి ॥ సమారంభేతి ॥ వ్యాప్తిగ్రహణాపాయాక
రణేనపామాణ్య వ్యవస్థాపనస్యా నిష్పన్నత్వాత్ సమారంభేతిపరీక్షావిశే
షణం । పరీక్షాచపరమతనిరాకరణపూర్వకస్యమతస్యవస్థాపనం । కా
రణీభూతేతిప్రతిపాదనవిశేషణం । యద్యపి వ్యాప్తిగ్రహణాపాయప్రతి
పాదనస్యానుమానపామాణ్యవ్యవస్థాపకత్వకథనం సతస్యావశ్యకత్వ
ప్రదేశనాయ । వ్యాప్తిగ్రహణాపాయశ్చ వక్ష్యత ఇత్యేతద్గ్రంథావ
తారణాద్వ్యాప్తిగ్రహణాపాయస్యానుమానప్రమాణ్యోపపాదకతాబా
ధేనైవ తల్లాభాత్ । తథాపి పామాణ్యవ్యవస్థాపన నిర్వాహకతయాభ
వతు వ్యాప్తిగ్రహణాపాయ ప్రతిపాదనస్యేదానిమాకాంక్షితత్వం ।

(ఓం) నన్యనుమితిహేతుభూత వ్యాప్తిజ్ఞానే కావాప్తిః॥ సమావదన్యభిచరి
తత్త్వం॥ శిథిలసాధ్యాభావవదన్వత్త్వం॥ * * * * *

(దీధి) నిదానం వ్యాప్తిస్వరూప నిరూపణమారభతే॥ స్వత్యైతి నా॥

ఏవమపి తన్న వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణం వినా సంభవతి సక్రమతస్తదే
వోచితమిత్తేతత్సూచనానైతదభిహితం॥ నిదామి॥ వ్యాప్తిఘటకభూ
తావ్యభిచారాంశభానే బాధాభావముదగ్రయా వ్యభిచరజ్ఞానాభావో
హేతుః సాధ్యసమానాధికరణవృత్తి హేతుతావచ్ఛేదకారకగ్రహేపిశేష
ణజ్ఞానముద్రయాసహచారగ్రహణాహేతురిత్యేమేణవ్యాప్తిగ్రహణా
పాయపరిపాదనస్య వ్యాప్తి స్వరూపమప్రతిపాద్యావ్యక్తిత్వాచితిభా
వః॥ ప్రథమశః పూర్వపక్షస్యైవాభిధానేన నిరూపయిత్యసంగతం
అతః ఆరభతఇత్సుక్తం॥ నిరూపణస్యపరమతనిరాకరణపూర్వకసిద్ధాంతక
థనరూపతయా పూర్వపక్షాభిధాన తత్త్వంజనియోరపి తదారమ్యణరూప
తేతద్యేయమ్॥ మూలేనతావదన్యభిచరితత్వమితి॥ వ్యాప్తిరితిప్రశస్త
మనుషజ్యతే తథాచావ్యభిచారపదాధో నానుమితిజనకజ్ఞాన విషయ
జత్వర్థః॥ అనుమితిజనకత్వం నావ్యభిచారపదాధావచిచ్ఛన్నహేతువి
షయతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నమితిపర్యవసితం॥ అత్ర హేతుమాహ॥ త
ద్ధిలసాధ్యాభావవదన్వత్త్వమిత్వాది॥ హి॥ యతః॥ సాధ్యాభావవద
న్వత్త్వత్వాది రూపం॥ తత్॥ అవ్యభిచరితత్వమ్॥ సవ్యాప్తిరిత్యనుషంగే
తొన్వయః॥ తథాచ సాధ్యాభావవదన్వత్త్వత్వాదిరూపాః యే అవ్యభి
చారపదాధాః తత్తదవద్ధిచ్ఛన్నహేతువిషయతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నత్వా
భావకూటవత్త్వాదితిరుక్త పర్యవసితసామాన్యాభావ సాధకోహేతుః
ఫలితః॥ నచాప్రయోజకత్వం॥ విశేషాభావకూటస్య సామాన్యాభావ
వ్యాప్యతాయాం అవివాదాత్॥ తత్ర సాధ్యాభావవదన్వత్త్వత్వారూ

(దిం) సాధ్యవద్భిన్న సాధ్యాభావపదవృత్తిత్వం || * *

(దీధి) అవ్యాసృవృత్తిసాధ్యకసద్ధేతావవ్యాప్తిమానం క్యామా || సాధ్య
వద్భిన్నైతి || సాధ్యవద్భిన్నేయస్సాధ్యాభావత్యర్థః || * * *

పాఠ్యేపంచాన్యభిచారపదాథాః తదవద్భిన్నవిషయతాఘటిక
వచ్చిన్నత్యాభావస్య ప్రత్యేకసాధకం హేతుంచక్ష్యతి || కేవలాన్వయ
స్యభావాదితి || సాధ్యేతత్త్వంతాభావా ప్రతియోగిత్యాన్వోన్యాభావప్ర
తియోగితా నవచ్ఛేదకత్వ రూపకేవలాన్వయత్వ గ్రహదశాయాంత్యం
తాన్వోన్యా భావయోః సాధ్యతద్వత్త్వవద్భిన్నప్రతియోగితాకత్వ భా
నాసంభవేన ప్రతియోగితయాసాధ్య తదాశ్రయవిశేషితాత్వం తాన్వో
న్యాభావపదవృత్తిత్వవద్భిన్న విషయతాయస్తాదృశ విశేషదర్శియాను
మితి జనకజ్ఞానే అభావాదిత్యర్థః । ఏవంచతాదృశ విషయతాశూన్య
వృద్ధిశ్చమేవ అనుమితజనకతాయాం దర్శిత సాధ్యసాధకోహేతురభిను
తతి నాసిద్ధ్యాదిః । ఉద్యుతదితా అగ్నిమహేతవోపిపరిష్కరణీయాః ।
దీధితాఅవ్యాప్యైతి || కపిసంయోగీ ఏతద్వృక్షత్వాదిత్యాదావిత్యర్థః ||
అవ్యాప్తిమితి || తత్ర హేత్వధికరణే ఏతద్వృక్షాదావన్యదేశకాలావ
చ్ఛేదేన కపి సంయోగాద్యభావ సత్త్వాదితిభావః । సాధ్యవద్భిన్నో
యస్సాధ్యాభావవానితకర్తృధారయే అభేదసంబంధేన సాధ్యవద్భిన్నీ
యం యస్సాధ్యాభావాధికరణం తదవృత్తిత్వమర్థస్సాన్విత తథాసతిత
ద్వ టకీభూతస్యాభేదసంబంధేన సాధ్యవద్భిన్నీయం యత్ తదవృత్తిత్వ
వ్యైవలక్షణ్యసంభవాత్సాధ్యాభావసత్త్వం శస్యవైయక్త్య మతస్సా
ధ్యాభావపదేన సాధ్యవద్భిన్నపదస్య సప్రమితత్పురుషం వ్యాచక్షే । సాధ్య
వద్భిన్నైతి || తథాచసాధ్యవద్భిన్నవృత్తిర్యస్సాధ్యాభావః తద్వదవృత్తి
త్యనుష్ఠః । తత్ర పూర్వపదభేదేన సాధ్యవద్భిన్నీయావృత్తిత్వాదేన

ఘటకతాన్యస్త్రావిశేషణతయా సాధ్యపద్భిన్నస్యోవేశాదితి ససా
 ధ్యాభావాంశవైయర్థ్యమితిభావః । అథావే సాధ్యయత్వానివేశేహృ
 దాదివృత్తిగగనాద్యభావవతివర్వతాదౌ ధూమాదేర్వ్యతైరసంభవశ్చితి
 తద్వాదణాయసాధ్యపదసార్థక్యం । సచాధికకణభేదేనాభావభేదనతపి
 వైతల్లక్షణకణాత్పర్వతాదేర్నహృదాదివృత్తిభావవర్వమితివాద్యం
 అవ్యాప్యవృత్తిప్రతియోగికాభావస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వావ్యాప్యవృత్తి
 త్వాదిరూపవిరుద్ధసర్వాధ్యాసేనభేదస్య లక్షణక్తుస్సన్తతాద్వాదాకా
 శాభావాదేర్భేదకాభావేనత్యైక్యాత్ అతపవత్కర్తృకణాం భేదక
 త్వంపతానచనభేదకానీత్యనేనదీధిత్వన్నిరాకరిష్యతిఅథవాసాధ్యాభా
 వపదమనుయోగితాపిశేషసంబంధేన సాధ్యయపరంఅభావీయపిలక్షణా
 నుయోగితాలాభాయైవ అభావపదంసర్వభావత్వసపి నివేశ్యతే ప్రయో
 జనాభానాత్ ఇథంచ సాధ్యపద్భిన్నవృత్తిస్తాదృశవిలక్షణసంబంధేన
 సాధ్యయోయః తద్వదవృత్తిత్వమిశ్యేవాధః । తత్రచ సాధ్యస్యయ
 త్పదార్థాపిశేషణత్వేహృదాదివృత్తిప్రమేయత్వాదిమతివర్వతాదౌహే
 తోర్వృత్తైరసంభవస్సాగతి తన్నవేశః । అత్యచ సాధ్యాభావస్సాధ్య
 తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకోగ్యాహ్యః । అన్యభావహ్నిమాన్
 ధూమాదిత్యాదౌహృదాదినిష్ఠమహాససీయవహ్నిత్వా సచ్ఛిన్నప్రతి
 యోగితాకవహ్నిభావస్య ధూమవహ్నిసత్తైస్స పృథివీత్వాభావద్రవ్యత్వా
 భావాన్యతరవాన్ జలత్వాదిత్యాదౌసాధ్యపద్భిన్నపృథివ్యాదికస్థద్రవ్య
 త్వావ్యాత్మక సాధ్యప్రతియోగికాభావస్య జలాదౌసత్తైస్సచావ్యాప్త్యా
 పత్తైః ! సాధ్యతాచ్ఛేదక సంబంధాపచ్ఛిన్నత్వేనాపి ప్రతియోగితా
 పిశేషణీయా । అన్యథాహృదాదివృత్తి సమవాయాదిసంబంధానచ్ఛిన్న
 ప్రతియోగితాకవహ్నిభావస్య ధూమాదిమత్వపివృత్తైరసంభవస్య
 కాలికసంబంధేన ద్రవ్యత్వాభావాదౌ సాధ్యకాలత్వాదిహేతౌ సాధ్య

వచ్చిన్న పరమాణుగగనాది వృత్తిదైశికవిశేషణతాసంబంధావచ్చిన్న పరి
 తియోగితాక సాధ్యాభావాత్త క నవ్యత్వాదేహోత్పత్తికరణవృత్తిత్వే
 నావ్యాప్తివృత్తి ప్రసంగాత్ । అనిచ సాధ్యాభావవత్తాయాం సంబంధ
 విశేషావచ్చిన్నత్వానివేశేనహిమాధూమాదిత్యాదౌ హృద
 త్తిసహ్యవ్యవభావస్య కాలికసంబంధేన పర్వతాదౌవృత్తిర వ్యాప్తి
 దైశిక విశేషణతావిశేషావచ్చిన్నత్వనివేశేకాలికసంబంధావచ్చిన్న ప్రతి
 యోగితా కాకాశా భావాభావాదౌ దైశికవిశేషణతయాసాధ్యే ఆత్మ
 త్యాదిహేతౌ సాధ్యవచ్చిన్నకాలాదివృత్తిరకాకాశాభావాత్త క సాధ్యా
 భావస్య ఆత్మాదిమవృత్తిః ఘటత్వాభావాదిసాధ్యకనర్థేతా సాధ్యాభా
 వస్య ఘటత్వాదేదైశికవిశేషణతాసంబంధేన వృత్తితాయాంమానాభా
 వేనచావ్యాప్తిః అతఃసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన సాధ్యవత్తాజ్ఞానంప
 తి యాదృశసంబంధే సప్రకారకశక్తయః । ప్రతిబంధక తేనసంబంధే
 నాభావవత్త్వనివేశ్యం । న యోగేనవహ్ని గ్రహసాధ్యేతాదృశసంబం
 ధోదైశిక విశేషణతా । కాలికసంబంధే నాకాశాభావాభావే దైశిక వి
 శేషణతయాసాధ్యేకాలికసంబంధవిసతథా । నమవాయాదినా ఘటత్వా
 దేరభావేదైశిక విశేషణతయాసాధ్యే నమవాయాదిరేవేతి నదోషః । న
 చైవంవృక్షసిప్తాయాకపిసంయోగా భావీయమూలావచ్చిన్న విశేషణ
 తా తాదృశ సంబంధేనవృక్షాదౌ తాదృశాభావవత్తాజ్ఞానేపి కపిసంయో
 గవత్తాజ్ఞానోత్పత్తిః తాదృశసంబంధో నలక్షణఘటకతతి సాధ్యవచ్చి
 న్నవృత్తిత్వ విశేషణం వ్యక్తకామితివాచ్యం । సంయోగతదభావయోరవి
 రుద్ధత్వజ్ఞానాభావదశాయాం వృక్షః కపిసంయోగాభావవానితి జ్ఞాన
 స్యాపి వృక్షేకపిసంయోగవత్తాజ్ఞానవిరోధితయావృక్షనిష్ఠతదభావీయ
 విశేషణతాయా అపి సాధ్యవత్తాజ్ఞాన ప్రతిబంధక తావచ్ఛేదకీధూతసం
 సర్గతాశ్రయత్వాత్ । కేచిన్తు । సాధ్యాత్తకస్వాభావశరూపితప్రతి

యోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన సాధ్యాభావవత్త్వంవివక్షితం నచసంబం
 ధేయత్వంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్వాభావసాధ్యాత్మక
 స్వభావోక్తానుపపత్తిః । అథసమవాయేనప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నసాధ్య
 కద్యవ్యవస్థప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాదిహేతుకస్థలేనాలోకసంబంధస్యా
 పితృత్వసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక ఘటాభావరూపప్రమేయనిరూ
 పితప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్తేన సంబంధేనసాధ్యాభావవతి కాలే
 హేతోవ్యక్తైరవ్యాప్తిః । నచసాధ్యనిరూపితస్వనిష్ఠ ప్రతియోగితావచ్ఛే
 దకసంబంధనివేశాన్నాయందోషఃకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నఘటాభావా
 దిరూపప్రయేయస్యకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాః ఘటా
 దావేషసత్త్వాత్కాలికసంబంధస్య సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నప్రమే
 యాభావాత్తకస్వకస్థప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధత్వవిరహాదితీనా
 చ్యం । తాదృశప్రమేయాభావస్య కాలిక సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి
 తాకోయో2భావః తస్యాపి ప్రమేయత్వేనసాధ్యతయాతన్నిరూపితతా
 దృశప్రమేయా భావనూపస్వనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యకాలికసం
 బంధే అక్షతతయా అవ్యాప్తైర్బ్రహ్మరత్వాత్ । నచయావత్సాధ్యనిరూ
 పిత ప్రతియోగితానివేశనీయా తథాచోపదశేతాభావాత్తకయత్కించ
 త్ప్రమేయనిరూపిత స్వనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదక కాలికసంబంధమా
 దాయనకోషఇతివాచ్యం । అసమవేత ప్రమేయస్య సమవాయసంబం
 ధావచ్ఛిన్నప్రమేయా భావో2త్ర నాస్తీతిప్రత్యయావిషయతయాతాదృ
 శప్రమేయాభావాభావత్వే నూనాభావాత్ తాదృశప్రమేయా భావనిష్ఠ
 యావత్ప్రమేయ నిరూపిత ప్రతియోగితా ప్రసిద్ధ్యాఙ్కక్షస్థలే అవ్యాప్తి
 తాదవస్థ్యాత్ । నచసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన సృష్టిమద్యావత్సాధ్య
 నిరూపిత ప్రతియోగితాయాః నివేశనీయతయానోక్తా ప్రసిద్ధిరితివాచ్యం
 సర్వత్రసమవాయిన్యేకయాసత్తయైవతాదృశప్రమేయాభావాభావసత్త

నిర్వాహేనకన్వీసమవాయ్యసంగ్రహక గుణాదీనాంతాద్యశ ప్రమే
యాభావాభావత్వేనానాభావేన దర్శితప్రసక్తైర్గుర్వాత్యైవతిచేన్న
సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేనవృత్తిసుద్యుతిః సాధ్యసూపిత సా
ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధనివేశేనోపపత్తైః కాలిక సంబం
చ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య దర్శిత సాధ్యాభావాభావస్య సాధ్యత్వేపి
తస్య సాధ్యతాచ్ఛేదకసమ వాయ్యసంబంధేనావృత్తిత్వాత్ । సచైవమపి
కాలికసంబంధేన ప్రమేయసాధ్యక కాలత్వాదిహేతావవ్యాప్తిః కాలిక
సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక ప్రమేయాభావస్యయః కాలిక సంబం
ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకోఽభావః తస్య సాధ్యాభావాత్కస్య ప్రమేయ
త్వేన సాధ్యస్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత కాలిక సంబంధేన కాలిక
సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రమేయాభావాధికరణే హేతోర్వృత్తిరితివాచ్యం ।
తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదక యస్సంబంధేన సాధ్యవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వమ
భావస్య తస్సంబంధేన తద్వత్త్వస్య వివక్షణీయత్వాత్ ఉక్తస్థలేచ సా
ధ్యాభావస్య కాలిక సంబంధేన సాధ్యవచ్ఛిన్నే అవృత్తైః । అచైవం తా
దృశప్రతియోగితాయాం స్వనిష్ఠత్వనివేశోవిఫలః తదనివేశేఘటభిన్నం
ఘటత్వాభావాదిత్యాదౌ ఘటభేదాత్క సాధ్యసూపిత ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకతా దాత్యసంబంధేన ఘటత్వాత్క సాధ్యాభావవతి ఘట
త్వే ఘటత్వాభావరూపహేతోర్వృత్తి రవ్యాప్తిప్రసక్తావపితాదృశావ్యా
ప్తేరీదృశవివక్షయైవ వారణ సంభవాత్ ఘటత్వరూపసాధ్యాభావస్య
సాధ్యనిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాదాత్మ్యసంబంధేనసాధ్యవచ్ఛి
న్నే ఘటైవృత్తైః । సచైవంతాదృశసాధ్యస్యతాదృశసంబంధేనసాధ్య
వచ్ఛిన్నవృత్తిరభావవీవా ప్రసక్తైకైకధమవ్యాప్తి పరిహారణితి వాచ్యం ।
ఘట భేదస్యఘటత్వాభావ సమనియతత్వేనతదభిన్నతయాఘటత్వేపి
సమవాయ్యసంబంధావచ్ఛిన్నా యస్తాదృశప్రతియోగితాయాస్సత్వే

నతాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదక సమవాదేనసాధ్యమిన్నప్రతిఘట
 త్వరూపసాధ్యాభావస్య ప్రసిద్ధిసంభవాత్ తాదృశాభావయో భేదే
 స్వస్థిస్థస్యస్థప్రతియోగితావిశేషణ త్వపిఘటత్వరూపసాధ్యాభావస్థ
 సాధ్యరూపిత ప్రతియోగితావస్థిస్థ్యాతత్త్వోపతాదవస్థ్యాత్ | సం
 యోగిభేదస్యవ్యాప్యావ్యాప్యవృత్తిత్వ రూపకైఃప్రక్షేపణసంయోగా
 భావాభేదా సంభవేపిసంయోగవత్త్వప్రమాదిషయత్సాభావాభేదేబా
 ధకాభావాశ్వరూపసంబంధస్యాపి సాధ్యనిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛే
 దకసంబంధతయా తేనసంబంధేన సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిప్రాదృశప్రమాది
 షయత్వరూప సాధ్యాభావస్యప్రసిద్ధ్యాసంయోగిభిన్నగుణత్వాదిత్యా
 దావవ్యాప్తైరనవకాశాత్ ఇతిచేన్న | ప్రతియోగితాయాంస్వస్థిత్వాని
 వేశికాలికసంబంధావద్భిన్నప్రతియోగితాక ఆకాశాభావాభావాదా
 సాద్యోత్తత్త్వాదిహేతావవ్యాప్తైర్వారావర్తత్వాత్ తాదృశసాధ్యస్య
 యః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావోదైశికవిశేషణతా సంబంధావచ్ఛి
 న్నతదభావస్య తాదృశసాధ్యస్వరూపతయాదైశికవిశేషణతాసంబంధ
 స్య సాధ్యనిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధత్వాత్తేనసంబంధే
 న ఆకాశాభావరూపసాధ్యాభావస్యసాధ్యవద్భిన్నకాలేహేతుమతిచప్ర
 త్యేకప్రతియోగితాయాంస్వస్థిత్వనివేశేదైశికవిశేషణతాయాః ఆకాశా
 భానిష్ఠసాధ్యరూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధత్వవిరహేణావ్యా
 ప్తైరనవకాశాత్ | నద సాధ్యరూపితస్వస్థప్రతియోగితానివేశేనసాధ్యా
 భావపదోపాదానవైయధ్యక్షం అభావాంతరస్థిప్రతియోగితాయాస్స
 ధ్యరూపితత్వవిరహజ్ఞేవతద్వ్యాప్తతైరితివాచ్యం | స్వపదార్థస్యద్విధా
 నివేశేనసాధ్యాభావస్థిసాధ్యీయప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేనసా
 ధ్యాభావత్వనివేశోవ్యేణతత్పదవైయధ్యానవకాశాత్ తాత్పర్యసం
 బంధేన సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వ మాత్రగివేశే సాధ్యవద్భిన్నవృత్తి

భావాంతరపరివేశో ర్నృత్యానువపతైరిత్యాహః । అత్రేదంబో
 ధ్యం ॥ సాధ్యవత్సగ్రిహవికోగ్గ్రహవిషయసంబంధత్వేన సాధ్య
 నిరూపితవశియోగితావచ్ఛేదకసంబంధత్వేన వానానుమిత్యాపయిక
 వ్యాప్తిశీలం అ భావసంబంధనివేశసంభవః । సాధ్యాదిభేదేనవ్యాప్తి
 చాత్ । లాభవేన తత్తత్సాధ్యకస్థలే తత్తత్సాధ్యాభావః తి ప్రతిక
 విశేషణతా సహవాయాదిసంసర్గాణామేవ విశిష్టాభావసంబంధతయా
 నివేశో దిత్వామక్తరూపేణ విశేషణతావిశేషాదీనాంసంబంధతాయాలి
 త్యంతమహాగ్రమాణికతయాతక్రూపావచ్ఛిన్నస్యసమ్మేధవిధయావ్యా
 ప్తిఘటకత్వాయోగాచ్చ । పరంతుయాదృశసాధ్యకస్థలే యాదృశసం
 బంధోఽభావసంబంధతయా వ్యాప్తిఘటకః తత్పరిచయామైన్ద్రీయో
 క్తయః । రథాదయాదృశసంబంధేనప్రకృతసాధ్యవతి తద్భిన్నవృత్తి
 సాధ్యాభావోనచత్తే తాదృశసంబంధేన తద్వత్త్వం । వేత్త్య మిత్యు
 త్యైవతత్పరిచయసంభవాదలంవాఙ్మాలేన । సాధ్యాభావవత్ప్రదేన
 సాధ్యాభావత్వవిశిష్టాధికరణం వివక్షణీయం ॥ తేన గుణాన్యత్వవిశిష్ట
 సత్తాభావవాగ్గుణత్వాదిత్యాదా విశిష్టానతిరిక్తతయా సత్తారూపసా
 ధ్యాభావస్య గుణాదాస త్వేపినక్షతిః గుణగుణాన్యత్వవిశిష్టసత్తాభా
 వో నాస్తీత్యప్రత్యయాత్ ఇత్య తాదృశాభావత్వపక్షప్రాధికరణత్వాన
 భ్యుపగమాత్ ॥ అత్రైతల్లక్షణే ఘటత్వఘటాకాశసంయోగాన్యతరా
 భావవాగ్గుకాశత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః । ఘటత్వస్యవ్యాప్యవృత్తితయాత
 ద్ఘటితాన్యతరాభావవద్భిన్నేషు సేవర్తమానస్య ఘటాకాశసంయోగా
 త్తకసాధ్యాభావస్య హాస్యధికరణే గగనేప్పితైః నిరవచ్ఛిన్నసాధ్యాభా
 వవత్తానివేశేదసాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వః వేదస్యవైయర్థ్యాదితీచేన్న ॥ ఏతల్ల
 క్షణకర్తృప్రతేస్వప్రతియోగినామానాధికరణ్యస్వప్రతియోగినైయధికణ్య
 రూపవిరుద్ధధర్మాధ్యాసోఽభావభేదకఇత్యేతాదృశయుక్త్యాదృశ్యస్వత్వేన

(౨౦) సాధ్యవత్ప్రతియోగికావోగ్యాభ్యావాసామానాధికరణ్యం॥

(దీర్ఘ)కమాదాసంయోగాద్యభావస్యభిన్నత్వేమానాభావాదాహ॥

సాధ్యవదతి॥

*

*

*

*

*

యోగాభావగుణవృత్తిసంయోగాభావయోగ్యేదసద్ధిరిత్యవ్యాప్యవృత్తి
సాధ్యకస్థలేదవ్యాప్తిస్సమాధీయతే తథాదఘటాకాశసంయోగసోక్తా
స్యతరాభావప్రతియోగితేపినతదభావయావతా తథానతితాదృశవిరు
ద్ధధర్మయోగస్సమావేశావస్తైతయోగ్విరోధాభావేసంయోగాభావస్యా
పరిధికరణభేదేన భేదాసీద్ధేః అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకేనర్వత్తైవావ్యా
ప్తేః ఏతదభిప్రాయేణ లక్షణాంతరస్యాంతరణీయత్వావతి గగనే అతిరి
క్తవీపతదభావస్వీకరణీయః సద నసాధ్యవచ్ఛిన్నవృత్తిరితదోషః॥ సా
ధ్యవచ్ఛిన్నేనర్వతభిప్రాయేన నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వరూపపర్యవసితాథేన
తాత్పర్యాత్ ఘటాకాశ సంయోగాన్తకాభావమాదాయనదోషః ఇ
తితు న శృద్ధయమ్॥ తథానతిను ముప్త్యాదికాలావచ్ఛేదేన
అన్తదాద్యాత్మవృత్తీస్వాశ్రయాశ్రయత్వసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగి
తాకజ్ఞానత్వాద్యభావేనాధ్యైనుభాదావవ్యాప్తిః తత్సాధ్యవచ్ఛిన్నే
ఈశ్వరేతాదృశ సంబంధేన నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికస్యజ్ఞానత్వాదిరూపాభా
వస్యతేన సంబంధేన నుభాద్యధికరణే అన్తదాద్యాత్మస్యపిప్రతిః ఉత్ప
త్తికాలావచ్ఛిన్నఘటాదివృత్తితాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
కసత్తాభావాది సాధ్యకఘటత్వాదిహేతావవ్యాప్తిశ్చ॥ సంయోగాభావ
నిష్ఠయోగ్యాప్యవృత్తిత్వావ్యాప్యవృత్తిత్వయోగిప్రతియోగిసామానాధికర
ణ్యప్రతియోగివైయధికరణ్యయోగివత్కర్మమాణిరీత్యానవిరోధభిప్రాయా
యేనావ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకస్థలే అవ్యాప్త్యా లక్షణాంతరమనతారయతి॥
కర్తాదావతి॥ ఇదంతవచేయం॥ ద్వివ్యవృత్తిసంయోగాభావోనగుణా
దాస్వీకీయతే॥ అపితు క్షిప్రతద్వృత్తిసంయోగవత్త్వప్రకారకప్రమాపష

(చిం) సకలసాధ్యాభావనాన్విష్టాభావప్రతియోగిన్యం ॥ * * *

(దీధి) హేతోస్సాధ్యవత్పక్షభిన్నద్వైపాంతవృత్తిత్వేనావ్యాప్తైరా
హ ॥ సక ౧౪ సాకల్యసాధ్యాభావనాన్విష్టాభావబోధ్యం ॥ * *

యత్త్వాద్య భావవిన సంయోగాభావత్వం కల్ప్యతే అనంతగుణ
ధికరణసంయోగాభావకల్పనామచేష్యత్యథావిచ్ఛేదాభావేన సంయోగా
ద్యభావత్వకల్పనేలాభవాత్ । నచ సంయోగవత్త్వప్రకారకప్రమాదిష
యత్త్వాద్యభావేద్యవ్యత్యాభావద్యభేదసంయోగిభేదాహవాసంయో
గాభావత్వం కల్ప్యత్యత్యసౌ వినిగమకాభావితీవాద్యం । తాదృశా
భావానాం సమన్వయతతయా అభేదాత్ । ఏవంచద్యవ్యవృత్తిసంయో
గాభావగుణ వృత్తిసంయోగాభావయోధ్యేదస్సప్రమాణవీవ ॥ అత్యైవం
ద్యవ్యత్యాభావాదీనామపాన్యసంత్యాపత్తికర్తాదాగుణవృత్తిద్యవ్యత్యా
భావోనకల్ప్యతేఅపితుక్లప్తాద్యవృత్తిద్యవ్యగుణాన్యతరత్వాభావవినతకభా
వశ్వమిత్యాదితర్కగవేషణయాకర్తాదివృత్తిద్యవ్యత్యాభావస్యగుణాదివృ
త్తితదభావతోభేదసిద్ధిరితిచెత్ ఇష్టమేవైతదధికరణభేదేనాభావభేదవాది
నాన్విషయం సంయోగాభావత్వకల్పనాయాం ధర్మిణామపాన్యసంత్యా
దుక్తవినిగమకాభావనమ్భవతీవాద్యం । వినిగమనావిరహేణాపిద్యవ్య
త్యాభావాదా సంయోగాద్యభావత్వకల్పనాయాన్వహ్యహత్వాదితి ॥
హేతోరితి ॥ నానాధికరణకస్యైత్యాదిః ॥ అవ్యాప్తైరితి ॥ ఏతద్రూపవా
నేతద్రూపాదిత్యాదౌ ఏతద్రూపద్యధికరణేవితక్రూపాధికరణస్యద్విత్వా
దివాభేదసంత్యేపివ్యాసజ్యవృత్తికర్తౌనవచ్ఛిన్నత్వేనసాధ్యవన్నిష్కప్రతి
యోగితాయాః ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వేనవా భేదస్యవిశేషితత్వేనలక్షణగ
మనసంభవానాన్వయోద్యోతకసాకల్యమితి ॥ బోధ్యమిత్యన్యవిశేషణ
మిత్యాదిః ॥ అన్యసాధ్యాభావవినాకల్యవిశేషణసత్త్వేవసాధ్యేతద్విశేష
ణస్యవ్యావృత్తిస్సంగచ్ఛతే అన్యథా సాధ్యాభావవత్తాయాః హేతుమ

తాస్మాద్ధాత్యైవ సాధ్యాభావవ్యతిరేకం నిర్వృత్తినిష్ఠాభావోన్మతియోగిత్వ
 మాదాయ నానావ్యక్తిసాధ్యకసద్భేదతాలక్షణ సమన్వయసంభవాత్ ఆ
 తః సాధ్యేతదభావవతిచేత్యనుక్త్వా సాధ్యాభావవతి సాకల్య విశేషణం
 ప్రధనుతో దర్శితం || నచ సాధ్యాభావవతిసాకల్య విశేషణానత్వైపి
 వహిమాన్ పర్వతాన్యత్వా ది త్యాదౌ అతి వ్యాప్తి వారణమేనసా
 ధ్యేసాకల్యప్రయోజనమస్తి ఉభయత్రసాకల్య విశేషణానానేయత్కిం
 చిత్సాధ్యాభావవతి పర్వతే హేత్వభావసత్త్వాదతివ్యాప్తిః సాధ్యేసాక
 ల్యవిశేషణసత్త్వైతు హృదాదేరేవనకలసాధ్యాభావవత్తయా తత్రహే
 తునత్వైవ అతివ్యాప్త్యుద్ధారాదితి నోక్తాభిప్రాయవణనం సమ్యగితివా
 చ్యం || సాధ్యాభావవతిసాకల్యవిశేషణసత్త్వైప్యే సాధ్యేసాకల్యవిశేషణ
 సోక్తాతివ్యాప్తి వారణప్రయోజనకత్వసంభవేపి వక్ష్యమాణప్రయో
 జనప్రయోగ వాస్తవతయాతస్యసాధ్యాభావవతిసాకల్యవిశేషణసత్త్వవిసం
 గతేరాదౌ తద్వృద్ధసంస్యచితత్వాత్ || వస్తుస్థు || సాధ్యేసాకల్యవిశే
 షణంపరిత్యజ్య సాధ్యాభావే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
 కత్వవిశేషణరూపకల్పానిరస్యానలంబనీయతయాచరణమేవతత్ప్రదర్శ
 నముదితం | సాధ్యేతదభావవతిచ బోధ్యమిత్యుక్త్వా సాధ్యతావచ్ఛేదకా
 వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకోవా అభావోగాహ్యఇత్యుక్తౌ సాధ్యాభావ
 వతిసాకల్యం నివేశ్యతే సాధ్యాభావోవాపతాదృశోనివేశ్యతే ఇత్యే
 తాదృశవికల్పః ప్రతియేత నచ అనివారితః ఇతిసారం || అవ్యాప్తివారణా
 య సాధ్యాభావేసాకల్యవిశేషణే ధూమవాణవహ్నిత్యాదౌ సా
 ధ్యతావచ్ఛేదకీధూత సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకసక
 ల సాధ్యాభావానధికరణం గుణాదిరేవస్యాత్ అయోగోశకాదేహ్యాదా
 సంయక్తత్వావచ్ఛిన్నాభావానధికరణత్వాదిత్యతివ్యాప్తిః | వహ్నిమత్త్వ
 ప్రకారక స్రవణాదిప్రయోగధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకీధూత

(దీర్ఘ) సాధ్యభావోవా సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకోగ్రహ్యః ॥ తేనవిపక్షకదేశః ప్రాభాషణప్రయోగిని వ్యభిచారిణీనాతివ్యాప్తిః ॥ నవానానావ్యక్తిసాధ్యకసైతావవ్యాప్తిః ॥ * * *

స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక తత్తద్విషయావృత్తిత్వాన్నిభావస్య తత్తద్విషయమాత్రవృత్తితయాసకలసాధ్యభావాధికరణాప్రసిద్ధ్యాతివాప్తిశేచ తమపేక్ష్య సాధ్యసాకల్య విశేషణం నివేశితం ॥ నను సాధ్యసాకల్య విశేషణదానేపి విహింసాధూమాదిత్యాదావవాప్తితాదసప్థ్యం పర్వతాదావపి పర్వతీయసహేద్విశ్వాది నాతిభావసత్త్వేన సకల సాధ్యభావసత్త్వాత్ వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక త్వేనాభావవిశేషణేచ విహింసామోభయవాణ వహ్నీరిత్యాదావతివ్యాప్తిః విహింసతస్తథావిధ సకల సాధ్యభావానధికరణత్వాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తోయోవ్యాసజ్యవృత్తిధర్మః తదనవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వవిశేషణేచ లాఘవాత్సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వవైవాభావేనివేశనముచితంకిం సాధ్యసాకల్య విశేషణేనేత్యభిప్రేత్యతతైవాహ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకే

సాధ్యభావవతి సాకల్యవిశేషణప్రయోజనమాహ ॥ విపక్షైతి ॥ వెకల్పికయోః సాధ్యతదభావయోః సాకల్య సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వవిశేషణయోర్వాప్తివృత్తిమాహ ॥ నవేశితం ॥ ఏకవ్యక్తి సాధ్యకే ఏతదగ్రాసవానే తదగ్రసాదిత్యాదౌ హేత్వధికరణే పూర్వక్షణ వృత్తిశ్చ విశిష్ట సాధ్యభావో నప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగివ్యాధికరణః పూర్వక్షణవృత్తిత్వ విశిష్టే తదగ్రసాదేరే తద్రసాధికరణవృత్తే ఏతదగ్రాస తదగ్రాసోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావోపి నతథా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణప్రసిద్ధేః తత్సకల సంకతేరిత్యతో నానావ్యక్తికేతుర్వక్తం ॥ అనినావాప్తిరేవోక్తానాసంభ

(౬౩) అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకవ్యాప్యవృత్తిసద్భేదావ్యాప్తిః స్యభి
 చారిణవావ్యాప్యవృత్తావతివ్యాప్తివైవాఙ్మరణాయాభావస్యయోగ్యో
 గివైయధికరణ్యంబోధ్యం || * * * * *
 యః || అన్య చనానావ్యాప్తిసాధ్యోత్పత్తిం నిగ్రహకరణద్వయ వృత్తిసాధ్యతా
 వచ్చేదకకర్తవ్యం అతీతవైతద్వృత్తియావద్ధనానానేతద్వైత్తికత్యాదౌ
 నానావ్యాప్తిసాధ్యకే అవ్యాప్తిః ప్రహేసితుతిః || అవ్యాప్యవృత్తి || క
 పిసంయోగీవితద్వృత్తత్యాదిత్యాదావిత్యర్థః || అవ్యాప్తివైవాఙ్మరణాయ
 త్యన్వయః || నిగ్రహచారిణీకేతి || ఏతద్వృత్తశ్చ వాఙ్మరణకపిసంయో
 గాదిత్యాదావిత్యర్థః || అభావన్వయే || సాధ్యభావేహేత్వభావేచ |
 తథాచ అవ్యాప్యవృత్తి సాధ్యకవ్యాప్యవృత్తిసద్భేదావ్యాప్తివైవాఙ్మరణాయ
 సాధ్యభావే నిగ్రహచారిణీవావ్యాప్యవృత్తావతివ్యాప్తివైవాఙ్మరణాయహే
 త్వభావే ప్రహేయోగివైయధికరణ్యమిత్యర్థః || యద్యపిహేత్వభావేప్రతి
 యోగివైయధికరణ్యవిశేషణస్యావశ్యకతయా కపిసంయోగీకపివిభాగా
 దిత్యాద్యవ్యాప్యవృత్తిహేతుకే అవ్యాప్తివైవాఙ్మరణప్రయోజనకత్వం సాధ్య
 భావే తద్విశేషణస్య సుభవతీతివాన్యవృత్తిత్యక్తిం చిత్తరత త
 థాపి హేత్వభావే తద్విశేషణప్రతిసంధానం వినైవ వ్యాప్యవృ
 త్తిహేతుకస్థలే అవ్యాప్తినిర్ణయోభవతీత్యభిసంధాయైతదుక్తం || ప్రతి
 యోగివైయధికరణ్యంద నప్రతియోగ్యధికరణా వృత్తిత్వం అవ్యాప్యవృత్తి
 సాధ్యకే తథావిధహేతుకేదతాదృశ సాధ్యభావ హేత్వభావాప్ర
 సద్భావ అవ్యాప్తిః | అపిచ ప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వంతథాచ ప్రతి
 గయోగ్యనధికరణవృత్తిత్వవిశేష సాధ్యభావాధికరణేషు యావత్ప్ర
 తియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వవిశేషస్స వర్తతేయోభావః తస్మాత్ప్రతియో
 గిత్వమర్థః | తేన కపిసంయోగీ ఏతద్వృత్తత్యాదిత్యాదౌ కపిసంయో
 గాద్యనధికరణగుణాదివృత్తితోవలక్షిత కపిసంయోగాభావస్య

(దీధి) హేత్వభావోపప్రతియోగి నానచ్చేదకావచ్చిన్నప్రతియో
గివ్యధికరణబోధ్యః । తత్ప్రతియోగిత్వంతహేతుతావచ్చేదకరూపే
ణబోధ్యః ॥ * * * * *

హేత్వధికరణేన త్వేపినావ్యాప్తిః । నవా ఏతద్వ్యక్తత్వవాన్ కసి
యోగాదిత్యాదౌ తథావిధ కపిసంయోగాద్య భావనైకకల సాధ్య
వాధికరణేన త్వేక్యతివ్యాప్తిః । ప్రతియోగ్యనధికరణేభూత సాధ్యభా
వాధికరణ యావన్నిస్తస్త్వప్రతియోగ్యనధికరణతా కాభావ ప్రతియోగి
త్వ మితిభూతోద్ధః ॥ ఏకమేసాధ్యతావచ్చేదకసంబంధేనదరమేహే
తుతావచ్చేదక సంబంధేన ప్రతియోగ్యనధికరణోద్బోధ్యః ॥ తేన అ
యమాత్మత్వమహాకాలాన్యతరత్వాదిత్యాదౌ వ్యభిచార రూపకాధిక
రణస్య కాలస్య కాలిక సంబంధేన సాధ్యధికరణత్వేపినాతివ్యాప్తిః ।
నవా వహిమాన్ధామాదిత్యాదౌ సాధ్యభావాధికరణయా వదంతగత
కాలజ్ఞానాదిమ కాలిక విషయిత్వాదిసంబంధేన హేత్వభావప్రతియో
గ్యధికరణతాన త్వేక్యసంభవో వ్యాప్తిర్వా ॥ ఇత్థంచప్రతియోగిత్వేసం
బంధవిశేషావచ్చిన్న త్వేననదివేశసేయే సంబంధాంగికావచ్చిన్నప్రతియో
గితాకయోసాధ్యభావహేత్వభావయోః ఉక్త సంబంధేన ప్రతియోగిస
మాసాధికరణతయా అసంభవావ్యాప్త్యానవకాశాత్ ॥ హేత్వభా
వోపీతి ॥ అపిశబ్దేన సాధ్యభావేపి ప్రతియోగితావచ్చేదకావచ్చిన్న
వైయధికరణ్యం నివేశనీయమితి సూచ్యతే ॥ తేన విశిష్ట సత్త్వావాన్
జాతేరిత్యాదౌ హేత్వధికరణగుణోదిమ సాధ్యభావప్రతియోగినస్స
త్వాదేస్స త్వేపినాతివ్యాప్తిః ॥ అప్రసాధ్యాభావోపీత్యక్తౌ అగ్రిమతత్ప్రదే
న హేత్వభావపరామర్యాసంభవః తత్ప్రహేత్వభావపదోపాదానేచాక్ష
రాధిక్యమితి తన్నోక్తం ॥ తత్ప్రతియోగిత్వం ॥ సాధ్యభావవస్తాభావప్ర
తియోగిత్వం ॥ హేతుతావచ్చేదకరూపేణ ॥ హేతుతావచ్చేదకావచ్చిన్న

(దీర్ఘ)తేనద్రస్యత్వాదాసాఢ్యేవిశిష్టసత్త్వాదానావ్యాప్తిః పనావిశిష్టసత్త్వా
త్వాదినాతావ్యభావప్రతియోగిం సత్త్వాదావ్యభిచారిణ్యతప్రసంగః ॥
మిత్త్యర్థః ॥ హేత్వభావస్థప్రతియోగివైయధికరణ్యతే ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వనివేశనస్యయోజనమాహ ॥ ద్రస్యత్వాదాపితి ॥
విశిష్టసత్త్వేతి ॥ గుణకర్తృత్వస్య విశిష్టసత్త్వేత్వర్థః ॥ ప్రతియోగితాయాం
హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వనివేశనస్యఫలమాహ ॥ నవేతి ॥ అత్ర
పిద్రస్యత్వాదాసాఢ్యే ఇత్యుపపద్యతే ॥ విశిష్టసత్త్వాత్వాదినా ॥ గుణక
కర్తృత్వేవిశిష్టసత్త్వాత్వాదినా ॥ తృతీయాంశశాచ్చవచ్ఛిన్నప్రతియోగి
తాకత్వం తస్య చాభావేనస్వయః । ప్రతియోగిపదార్థైకజప్రతియో
గిత్వాన్నితనవచ్ఛిన్నత్వం వాతదర్థః ॥ తాదృశాభావేతి । సకలసాధ్యా
భావవచ్ఛిన్నాభావోన్యర్థః । నచ హేత్వభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్నవైయధికరణ్యతే హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవైయధికరణ్య
మేవ నివేశ్యతాంతతోపితత్ప్రయోజననిర్వాహాత్ తథాచద్రస్యంసత్త్వా
దిత్యాదౌవిశిష్టసత్త్వాభావస్య హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసమానాధిక
రణతయైవ అపి వ్యాప్తివారణసంభవాస్పృహియోగితాయాం హేతుతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వనివేశనమఫలమితివాద్యం । హేతుతావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్నవైయధికరణ్యనివేశే సకలసాధ్యాభావవచ్ఛిన్నాయా హేతుతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణతాదృశత్వేనూపాస్తదీయ ఫలితాంశస్యా
గురుత్వాత్ । నచమూపి సకలసాధ్యాభావవచ్ఛిన్నతయధర్మావచ్ఛిన్నా
నధికరణత్వం తద్ధర్మవత్త్వమిన్యర్థః సచాలిలఘురితివాద్యం ॥ ఏతాదృ
శార్థకరణేమూలౌక్తిప్రతియోగితాయాఃవ్యాప్తిత్వం వ్యాహస్యేత ఇతి

(౧౦) సాధ్యవదన్యావృత్తిత్వంవా కేవలాన్వయస్యభావాత్ || * *

(దీధి) యత్రైకవ్యక్తికీంసాధ్యంపిపత్తో వాతతగ్గిధూవాత్సవ్యాప్యేతత్త్వేనసాధ్యేనవాహ్నిత్వాదాచావ్యాప్తిః । తత్రహేత్వభావస్యవహ్నిదేః ప్రత్యేకంయావద్విపక్షావృత్తిత్వాదతత్రాహ ॥ సాధ్యవదన్

మూలానుసారేణదీధితి కృతాగుర్వధ్గానుసరణాత్ ఉక్తవిశేష్యవిశేషణభావేననివేశ్యేర్థవిశేషణతానవకాశాత్ ॥ ఏతల్లక్షణం దూషయిత్వా ఉత్తరలక్షణమవతారయతి ॥ యత్రైకవ్యక్తికమితి ॥ యత్రైకవ్యక్తికంసాధ్యం తత్రావాప్తిరిన్యస్వయ్యేవేతద్దూషవాసేతిద్రుపాదితాకదాలవాప్తిరిత్యర్థః । అనేకాశేషత్వరూపసాకల్యస్యసాధ్యే అసత్త్వాదితిభావః ॥ సాధ్యేసాకల్యవిశేషణంపరిత్యజ్యకల్పాంతరానుసరణాన్నతత్రైలిప్తదోషావకాశత్యత ఆహ ॥ విపత్తోవేతి ॥ విపక్షసాధ్యభావవా అత్రాప్యేకవ్యక్తికఇత్యన్వవిపరిణతస్యానుషంగః । తథావతస్థుటభిన్నంపటత్వాదిత్యాదౌసాధ్యభావవతితస్థుటాదౌసాకల్యాప్యసాధ్య అవాప్తిరిత్యర్థః । సకలశబ్దస్యాశేషమాత్రపరత్వేదోషంతరమాహ ॥ సిద్ధామత్స్వవ్యాప్యితి ॥ తత్త్వేన ॥ సిద్ధామత్స్వవ్యాప్యేన । తథాదధూమత్వావచ్ఛిన్నాభావవ్యాప్యవాహ్నిత్వావచ్ఛిన్నాభావాదిత్యాదౌ ఇత్యర్థః ॥ సిద్ధామత్స్వత్వావచ్ఛిన్నేసాధ్యే ఏకవ్యక్తికతయాపూర్వదోషాక్రాంతత్వేన సిద్ధామత్స్వసాధ్యకానుసరణం ॥ సిద్ధామత్స్వవ్యాప్యస్యహృదత్వాదేస్తామూర్త్యేణ సాధ్యతాయాంసద్ధేగుత్వానుషపత్తిః అనస్తత్త్వేనేత్సుక్తం ॥ హేత్వభావస్యేతి ॥ అథ వహ్నిత్యైకహేత్వభావస్యప్రత్యేకిం సకలసాధ్యభావవత్సత్త్వా సంభవేషి సకలతస్మాత్త వహ్నిభావాదిభేదప్రతియోగితామాదాయైవలక్షణం సంఘనీయం । హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేనప్రతియోగితైయధికరణ్యవివేశాదేనవ్యభిచారిణి సంబంధాంతరావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా కహేత్వ

భావమాదాయాతి ప్రసంగాననకాశేన హేత్వభావప్రయోగితాయాం
 హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వా నివేశాత్ || యస్తు || వహ్ని
 మచ్ఛేదహేతుతాభిప్రాయకోయంగ్రంథః | తత్రహేతుభేదమాదాయా
 పిలక్షణగమనాసంభవః భేదభేదస్యానవస్థాభయేన ఆధికరణస్వరూ
 పతయాతస్యచ ప్రత్యేకంవిశ్రాంతతయా యావద్విపక్షవృత్తిత్వా సం
 భవాదితి || తన్న || ఆకాశాభావాద్యధికరణకభేద భేదస్యాకాశాద్యభావా
 ధికరణస్వరూపతయా తస్యచయావద్విపక్షవృత్తిత్వేన తమాదాయై
 వలక్షణగమనసంభవాత్ ; సచేద్యశరీత్యాకాశాభావమాదాయభేదహే
 తుకవ్యభిచారిణ్యతీవాప్తిప్రసక్త్యాహేత్వభావత్వేనసకలసాధ్యాభా
 వాధికరణవృత్తిత్వంవివక్షణీయం తథాసత్యధికరణస్వరూపాభావస్య
 స్వస్తి స్నేవతదభావత్వేన వృత్తిరితినాతివాప్తిస్త్వనకాశః ఏవంవాకాశా
 భావ మాదాయనోక్తావాప్తిపరిహారసంభవశ్చతినాద్యం | ఉక్తస్తతే ఆకా
 శాభావస్యహేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన ప్రతియోగివైయధి
 కరణ్యవిరహోదేవాతివాప్తివారణసంభవేన ఏతాదృశవిప
 యాయానిష్ప్రయోజనకత్వాత్ వహ్నిమచ్ఛేదహేతుకస్థలేచసాధ్యా
 భావాధికరణస్యహేతురూప్రపఃయోగ్యసధికరణత్వేనఆకాశాభావరూ
 పహేతుభేదస్య ప్రతియోగివ్యధికరణత్వేన అవాప్తినారణసంభవాది
 తిచేత్ || అశ్రీకేచిత్ || యస్యైవహ్నిభావాన్యత్వపిశిష్టకథామత్వ
 వ్యాప్యంసాధ్యం వహ్నిభావాన్యత్వపిశిష్టవహ్నిభావోహేతుః తత్ర
 వహ్నిభావస్యాపిసకలసాధ్యాభావవదంతర్గతతయాతత్రవహ్నిభా
 వభేదానత్వేనతమాదాయలక్షణగమనాసంభవాత్ ! నచ తాదృశ విశి
 ష్టహేతుకస్థలేహేతుభేదస్య సకలసాధ్యాభావవిన్నతత్వాసంభవేపి అ
 ఖండస్యవిశిష్టత్వంతాభావస్యతథాత్వమాదాయైవలక్షణసంగమనీ
 యమితివాద్యం | ప్రాసీనమతేషిష్టభావస్యవిశేష్యాభావవిశే

వణాభావాభ్యామనతిరిక్తత్వేన తాదృశవిశిష్టాభావస్యవహ్నిభా
 వశ్వవహ్నిభయరూపత్వేన సకలసాధ్యాభావవహ్నిష్టత్వాసంభవాత్॥
 అక్షేపమపినిషయితాదిసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యవహ్నిభా
 వాత్యైతానావస్యాఖండతయాసకలభూమవహ్నిష్టతయాతమాదా
 ణసంగమనియమితీచేన్న॥ వృత్త్యనియామకతయావిషయితాదిసంబం
 నామత్యైతాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాత్ సంయోగాదిరూపవ్య
 థిరణసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకవహ్నిభావాద్యభావస్యాఖం
 డస్యసకలభూమవహ్నిష్టత్వేపితదభావప్రతియోగితాసహేతుతావచ్ఛేదకీ
 భూతవహ్నిభావత్వావచ్ఛిన్నాతత్రిలాఘవేనాభావశ్వస్యైవావచ్ఛేద
 కత్వాదితేన తమాదాయాపిలక్షణసంగతిః । నచ గురుధర్మావచ్ఛిన్న హే
 తుకస్థలేలక్షణసంగమనాయపారిభాషికమేవావచ్ఛేదకత్వం హేతుతా
 వచ్ఛేదకేనీవేక్యం తథాచ వహ్నిభావత్వాదేరపితాదృశావచ్ఛేదకశ్వ
 వక్షతమేవేతివాద్యం । ఏతల్లిక్షణస్యపరిత్యాజ్యతయాఃఖలవోషోద్ధా
 రానావశ్యకత్వేనపారిభాషికావచ్ఛేదకత్వంఽవిష్టమిత్యభిప్రాయేక్షే
 వత్ద్వోషదానాదితీవదంతి ॥ తదనత్ ॥ తథాసత్యపిసకలసాధ్యాభావవ
 హ్నిష్టకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకవహ్నిభావాభావమాదా
 యలక్షణసమన్వయసంభవాత్ । నచజన్యమాత్రస్యకాలోపాధితాన
 యేసాధ్యాభావవతిపర్వతాదౌకాలికసంబంధేన వహ్నిభావసత్వాత్
 తత్రితస్సంబంధేన తదభావోనవర్తతపివేతివాద్యం । కాలికసంబంధేనత
 త్రవహ్నిభావసత్వేపి ప్రతియోగ్యసథికరణీభూతవహ్నిమద్దేశావచ్ఛే
 దేనతత్రితత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకసదభావస్యాపిసత్వాత్
 ఏవం విశిష్టాభావస్య విశేష్యాభావవిశేషణాభావాభ్యామనతిరిక్తత్వే
 ద్రివ్యం విశిష్టనత్వాదిత్యాదావేవావాగ్ధి సుభవేతదుపేక్షాయాః
 నిర్బిజత్వాచ్చ । ఏతేన విశేషణతావిశేషసంబంధేన వృత్తిః

టి తసామానాధికరణ్య సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకథా
 మాభావవ్యాప్యవా తాదృశసామానాధికరణ్య సంబంధావచ్ఛిన్నప్ర
 తియోగితాక వహ్నిభావాదిత్యేతత్ప్రగం తదృశామసామానాధికరణ్య
 రూపవ్య సకలసాధ్యాభావస్యాధికరణం హేతురపి తస్యనూనా ధీకరణే
 సత్వాత్తత్ర చహేతుభేదమాదాయా పినలక్షణ సహస్వయసంభవః
 అత్యంతాభావమాదాయ తదసంభవోదర్శితరీత్యావసేయః । ఇత్థంచవిశి
 ష్టాభావస్య విశేష్యాభావః శేషణాభావాభ్యామతిరిక్తత్వేపినదోషసం
 గతిరితి పరాస్తం । తత్రాపికాలికసంబంధా వద్భిన్నాభావ మాదాయ
 దోషవారణసంభవాత్ తస్మాత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేనైవ ప్రతి
 యోగివైయధికరణ్యం నిష్ఠం ప్రతియోగితాచ హేతుతావచ్ఛేద సంబం
 ధావచ్ఛిన్నత్వేనవిచ్ఛేద్యభిప్రాయేజ్ఞేనైతద్వైచదానం । హేతుతా
 వచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగివైయధికరణ్యప్రవేశేత్వగ్రిమలక్షణా
 పేక్షయాగౌరవమేవైతల్లక్షణ సరిత్యాగేబీజం ॥ ఏతేన సకలశబ్దస్యన్యా
 పకత్వాధికరణయాసాధ్యాభావన్యాపకీభూతాభావ ప్రతియోగిన్వమే
 వైతల్లక్షణపూర్ణార్థః । ధూనువాన్సహేరిత్యాదౌ ప్రాప్తేయత్వా
 దినా వహ్నిభావస్య సాధ్యాభావన్యాపకత్వేపినక్షణికాయ
 దూహావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావత్వం సాధ్యాభావన్యాపకతా
 వచ్ఛేదకం తదూహవత్త్వేనైవలక్షణత్వాత్ । ఏవంచ హేత్వాభావేప్రతి
 యోగివైయధికరణ్యం నావేశ్య శేవ్యాపకతాలక్షణేప్రతియోగివైయధికర
 ణ్యానివేశేనాన్యాస్యవృత్తిహేతుకస్యభిచారిణహేత్వ భావస్యసాధ్యా
 భావవచ్ఛిన్నహేతు రూపాభావ ప్రతియోగితయాన్యాపకత్వాభావే
 నానిన్యాప్తేవిరుహాత్ వ్యాపకతాశరీరేద హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన
 సాధ్యాభావవచ్ఛిన్నత్వేనాభావే వేశ్యతేనవహ్నిరదృశాభావవతికాలికాది
 సంబంధేననూనాద్యాత్మకాభావస్యవృత్తిపి ధూమాభావాదేనసా

ధ్యాభావవ్యాపకతాక్షతిః । సత్తావాణాజాతేరిత్యాదౌ సాధ్యాభావవ
తి హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనప్రత్యే రప్రసిద్ధ్యాఅన్యప్రిస్తు లక్షణ
పంచకవవచోపః । అస్తువాహేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన హేతుమత్తా
జ్ఞానం ప్రతియాదృశసంబంధేనహేత్వభావవత్తాగ్రహణప్రతిబంధకం
శసంబంధేనస్వానన్విన్నాధికరణభిన్నసాధ్యాభావాధికరణకంయద్య
త్స్వంతర్విన్నత్వమేవసాధ్యాభావవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వంఇత్థంచన
త్తావాణాజాతేరిత్యాదౌవేతాదృశంస్వంజాతిత్వాభావత్వాదకమేవవిద్భి
న్నంచజాత్యభావత్వమితిలక్షణసమన్వయః। ఇథంచవితద్వ్యక్షత్వవాణకపి
సంయోగాదిత్యాహౌకపిసంయోగాభావత్వావద్భిన్నాధికరణత్వాప్రసి
ద్ధ్యాకపిసంయోగాభావత్వంనైతాదృశంస్వమితకపిసంయోగాభావత్వ
స్యసాధ్యాభావవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వానతీన్యాప్తినారణాయహేత్వ
భావేప్రతియోగివైయధికరణ్యంగదేయమేననదేయమేనవా2ధికరణత్వా
భావస్యైవ అధికరణభిన్నత్వస్థానేనివేశనీయత్వాత్ కపిసంయోగాభా
వాదేరివ తదధికరణతాయాలప్యవ్యాప్యవృత్తితయాతదభావస్యసాధ్యా
భావవతిసత్వేనాతివ్యాప్త్యననకాశాత్ అధికరణత్వాభావాదిశ్చభావ
ప్రతియోగికతయాఅతిరిక్తపవేతివిశేషణతావిశేషేషైవైవదిద్వత్త్వం సాధ్యా
భావవతివిశేషణీయమితి । ఎవంచ నిధూణమశ్వవాప్యవాన్నిర్వహిత్వా
దిత్యాదౌహేత్వభావస్యసహృద్యదేఃప్రత్యేకంయావద్విపక్షావృత్తిత్వేపి
హేత్వభావత్వేనతేహంసాధ్యాభావవ్యాపకత్వాన్నావ్యాప్తికితి పూర్వ
పక్షోఽప్యకించితరః। యత్రయావతాంసాధ్యాభావవతాంసంభవస్తత్రపా
తిస్వికరూపేణతత్తదధికరణవృత్తిత్వమేవహేత్వభావవిశేషణతయాలక్షణ
ఘటకంసతుసాధ్యాభావవ్యాపకత్వమిత్యభిప్రాయేనైవవిశిష్టోపదానాత్
ప్రకారాంతరానుసరణేన పరిష్కారేనకలలక్షణానామేవపరష్కారసం
భవాత్ ఇహకృతంసల్ల వి తేన ॥ సాధ్యవ ద్వ్యక్తి వి శేష భేద మా దా

(దీక్ష) అత్యాచారాన్ని భావన సాధన ద్వారా వ్యవస్థాపించి, పరిశోధించి తాకత్వం
వ్యవస్థాపించాలి. | నహి భవతి నీలో ఘటో ఘటా న్యభవతి. * *

యోగ్యమై పరిహరితే తే తే సాధ్యవత్త్వావచ్ఛిన్నప్రయోగితావచ్ఛి
మితి ॥ సాధ్యతావచ్ఛిన్నకవిశిష్టసాధ్యవత్త్వపర్యాప్తప్రయోగితావచ్ఛి
కతాకన్యమిత్యర్థః । తేన వహ్నిమాణాధూమాదిత్యాదౌ తద్విద్యహిమ
త్త్వావచ్ఛిన్నప్రయోగితావచ్ఛిదమాదాయనవోషః తాదృశభేదవర్తి
యోగితావచ్ఛిదకతాయాః తద్వివిశిష్టవహ్నిమత్త్వవీరవత్సత్త్వాత్ ।
పుష్కలజలభ్యం ॥ అన్యదిపదసమభివ్యాహరలభ్యం । నభోపదసమభి
వ్యాహరజ్ఞానస్యేనతాదృశపదసమభివ్యాహరజ్ఞానసాధ్యవత్త్వయితావ
చ్ఛిదకధర్మావచ్ఛిన్నప్రయోగితాకాభావశాబ్దబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రత్యే
వజనకత్వాదిహావః । పుష్కలజలభ్యమిత్యనేన యథాశ్రుతిలక్షణ
వాక్యార్థసాయమితిసూచనం । తాదృశసమభివ్యాహరస్థితే తత్ప్రతి
యోగికాభావమాగ్రహోధే అతిప్రసంగం సూచయతి ॥ నహిభవతితి ॥
హిమాణికస్యవహరణితేషః । తథాచ అన్వయప్రయోగికాభావమా
తగ్రహోధేనీలఘుశేపీపీతఘటాదిభేదనత్వేనతాదృశస్యవహరోపిస్యాదితి
భావః । ఏవం ద్రవ్యం నేనులక్షిత్యాద్యప్రయోగాదనుయోగితావచ్ఛిదకావ
చ్ఛిదేనైవలన్యోన్వాభావాదిరన్యాదిపదేనప్రత్యాయ్యతే అనుయోగితావ
చ్ఛిదకత్వప్రయోగ్యవృత్తిరేవధర్మశ్చితిప్రకాశకృదంగీకృతపుష్కలజలభ్యం
రోధాద్ఘటోఘటాదన్యశ్చితిప్రయోగవారణసంభవాత్ నీలశ్చితి । ఘటాద
న్యశ్చిత్యాదౌ హిమసమభేదం చ మన్యావత్ప్రయోగితవత్త్వం తత్రచప్రకృ
త్యర్థస్యఘటత్వాదివిశిష్టస్య ఘటత్వాద్యనన్విన్నవశిష్టాధేయతాసం
బంధేనాన్వయః । అథవా కేవలమాధేయత్వమేనఘటస్యసంబంధః ధర్మ
పారతంత్య్రేణఘటత్వాదేరప్యవచ్ఛిన్నత్వ సంబంధేన తత్రాన్వయోప
గమాత్ ఎకత్రివిశేషణత్వేనోపస్థితస్యాప్యవృత్తిపారతంత్య్రేణాన్వయ

స్వప్రకృతినిర్దేశాత్ ప్రతియోగిత్వస్యచ ప్రకృతివైట్యేణాన్యపదా
 ధౌక దేశభేదేనియావకతాసంబంధేనాన్వయః ఘటాన్యఇత్యాదౌఃసూప
 కతా సంబంధేనఘటత్వాద్యవచ్చిన్నప్రతియోగితావిశిష్టేష్టలక్షణయాఘ
 టాదిపద్యాః తత్పురుషేపూర్వపదస్య తదేవ్యభిక్త్యంతాక్షాంపిన్
 ణికత్వాత్ తాదృశఘటాదిపదార్థస్యచాభేదసంబంధేనభేదేన్వయః
 నవీనమలేఖఘటాదన్యఇత్యాదౌ అనుయోగితాపంచమ్యథాః తత్రప్రకృ
 త్యర్థాన్యఘటత్వాదిపిశిష్టస్యస్వప్రకృతిఘటత్వాద్యవచ్చిన్ననిరూపకతా
 కత్వసంబంధేనాన్వయః అనుయోగితాయాశ్చత్రయతాసంబంధేనభేదే
 న్వయః సమాసస్థలేచఘటత్వాద్యవచ్చిన్ననిరూపితానుయోగితా విశి
 ష్టేపూర్వపదస్య లక్షణా తస్యచాభేదసంబంధేనభేదేన్వయః అక్షేపం
 సాధ్యవచన్యావృత్తిస్వమిత్యేతాదృశలక్షణవాక్యాదభేదసంబంధేనతా
 దృశప్రకీయోగితా విశిష్టవిశేషిః తాదృశానుయోగితా విశిష్టవిశేషి
 తోవాచ్యోభేదః తద్యదవృత్తిత్వమేవపరీయలే తథాచానుమిత్యాపయి
 కవ్యాప్రీన్వరూపజ్ఞానాయాంతాదృశలక్షణాధిధానే అథాంతరప్ర
 సంగః తాదృశప్రకీయోగితాసంబంధేన తాదృశానుయోగితాసంబం
 ధేనవాసాధ్యవచ్చిశేషితభేదవచనృత్తితాజ్ఞానస్యైవలాఘవేన ఆనుతి
 హేతుత్వాదితీచేన్న యాదృశవ్యాప్తిజ్ఞానానుమితి హేతుస్తస్యామే
 వాన్యతాత్పర్యాత్ తన్యాన్యాబోధావిషయత్వేపి తచ్చులకోదీచ్య
 తాదృశవ్యాప్తివిషయకమానసోపసితభానస్యైవ తాదృశతాత్పర్యని
 ర్వాహ్యత్వాత్ తాదృశకౌబ్దిబోధస్యాపికథంచమపహద
 యతుంశక్యత్వాచ్చనీలోఘటకంబుగీవాచయదన్యఇత్యా
 దినాక్యస్యాప్రామాణ్యాత్పటకంబుగీవాచిమదన్యఇ
 త్యాదివాక్యస్యప్రామాణ్యదన్వయితావచ్ఛేదకనిరూపితసారి
 ఛాషికమవచ్చిన్నేన్వం ప్రకీయోగితాయాం భానతత్త్వమేయంతరసా

(చిద్భక్తియందు దళితరణానళితరణకంసాద్యంతత్వం సాధ్యనిష్ఠాసామానా
 ధికరణ్యవర్తియోగితం॥ * * * * *

స్వసంతాపత్యాదానానావ్యాప్తిద్యుత్పత్త్యాదేనైతాద్య నధికరణాధికరణక
 త్వవిరహేనయిత్వదేనసంతాపదేయదాదానాసంభవాత్ సంతానానా
 త్యాదిత్యాదానావ్యాప్తిశ్చసంతాపదేనస్వత్యాద్యనధికరణాధికరణక
 అతంతదళితరణానళితరణపరసియాత్స్వదంవ్యావృత్తియదధికరణేతి॥యద
 ధికరణానళితరణకంసాధ్యం తత్త్వానధికరణస్వస్వవ్యాప్తిశ్చ వ్యాప్తైస్త్రి
 ప్తైకార్థరూపతానుపపత్త్యాపేక్షనరానుగ్ధ స్యానుమితి హేతుత్వా నిర్వా
 హాయత్త్వనిత్యాననుగమేన తత్త్వాధికరణత్వాభానకూటస్యనవేనీయత
 యా గౌరవసంశ్లేషానయేనయత్త్వతత్త్వానుబిత్తంసాధ్యాసామానాధికరణ్య
 పదార్థనూహ ॥ సాధ్యనిష్ఠేతి ॥ సాధ్యస్థంయదసామానాధికరణ్యంస్వా
 ధికరణీభూతయతి॥ అపిన్వక్తిన్వత్తిత్వాభానః తత్త్వగతియోగితం త
 స్మిన్యోగికోటివిష్టాధికరణ్యత్తిత్వం సాధ్యస్థాభావీయాభేయత్వ
 నిష్ఠప్రతియోగితాయాం నిరూపితత్వసంబంధేన యదనచ్ఛేదకంతద్వ
 త్సిద్ధిమితియానత్ ॥ పహ్నిమాధ్మామాదిత్యాదౌ సాధ్యస్థాభావోహృ
 దాభేయత్వాభానః తదీయప్రతియోగితాయాముక్తసంబంధేన అనచ్ఛేద
 కోహృదాదితద్వత్త్వనధికరణత్వం ధూమాదాదితిలక్షణసమన్వ
 యః ॥ అత్రసాధ్యనిష్ఠాభానప్రతియోగ్యాభేయత్వం సాధ్యతానచ్ఛేదక
 సంబంధానద్విన్నంగామ్యం ॥ అన్యథానహ్నిమాధ్మామాదిత్యాదౌ పర్వ
 తాదినమవేతత్వాద్యభానమాదాయానుపపత్తైః ॥ తథాచ సంతానానా
 మనాయిత్యాదిత్యాదౌ సాధ్యస్థాభావీయసనువేతత్వనిష్ఠప్రతియోగితా
 నచ్ఛేదకాధికరణాప్రసిద్ధ్యాఅవ్యాప్తిః పహ్నిమాధ్మామాదిత్యాదానపి
 ధూమాదేరయోగోళకీయనశ్చన్యదిన్వత్తవర్వతాదిన్వత్తిత్వాభానప్రతియో
 గితానచ్ఛేదకపర్వతాదిన్వత్తిత్వా వ్యాప్తిశ్చ సాధ్యతానచ్ఛేదకవ్యాకీర్ణా

పోనీయం ఏవనిధికరణత్వమస్యవివక్షితం తాదృశాధేయత్వానిరూపక
 త్వ వ్యాపకత్రైవాభావేనవేషణీయ తాదృశాధేయత్వానిరూపకవృత్తిత్వ
 మాత్మనివేషణే ధూమవాన్వహేయైరిత్యాదౌ వహ్నిధికరణత్వసామా
 న్యాభావస్య ధూమనిష్ఠాధేయత్వానిరూపక హృదాదివృత్తిత్వాదవేషణ
 రిత్యశో వ్యాపకతానివేషణః | వ్యాపకత్వంచ తద్వస్తిప్రాప్త్యానాన్యభావ
 ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం సతు తద్వస్తిప్రాప్త్యంతాభావాప్రతియోగి
 త్వం సర్వప్రతివత్థాపిధ ద్విత్వావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితయా తద
 ప్రసిద్ధైః నవాతద్వస్తిప్రాప్త్యంతాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకధర్త వత్త్వం
 తాదృశాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకీభూతాభావత్వాదికమాదాయ
 వహ్నిధికరణత్వసామాన్యాభావస్యాపి ధూమానధికరణత్వవ్యాపక
 తయాఽతివ్యాప్త్యాపక్షైః | అనవచ్ఛేదకత్వంచావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యన
 ధికరణత్వం | అత ఉభయవచ్ఛేదమాదాయనదోషః | అథ వాయుదధి
 కరణతా సామాన్యాభావత్వం సాధ్యస్తాధేయత్వానిరూపక వృత్తిత్వం
 తాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకం గత్త్వ మేవసముదాయార్థః | అతోఽ
 భావత్వాదినావ్యాపకత్వమాదాయనదోషః అధికరణతాచపేతుతావచ్ఛే
 దకసంబంధావచ్ఛిన్నాగ్రాహ్యతేనవహ్నిమాధూమాదిత్యాదౌవహ్ని
 నధికరణధూమావయవాదౌ ధూమాధికరణత్వసామాన్యాభావాసత్వేపి
 నక్షుతిః | ధూమవాన్వహేయైరిత్యాదౌయతిరచిత్వహ్నిధికరణత్వాభా
 వస్య ధూమానధికరణత్వవ్యాపకతయా అతివాప్తివారణాయ సామాన్య
 పదంతిథాచ తాదృశాధేయత్వానిరూపకత్వవ్యాపకాభావ ప్రతియోగితా
 వచ్ఛేదకంయద్రూపావచ్ఛిన్నాధికరణతాత్వం యద్రూపావచ్ఛిన్నాధి
 కరణతాత్వావచ్ఛిన్నాభావత్వం వా తాదృశాధేయత్వానిరూపకవ్యాపక
 కతావచ్ఛేదకంతద్రూపవత్త్వమితిఫలితార్థః | లేనధూమానధికరణత్వవ్యాప
 కీధూమానహ్నిధికరణత్వ ధూమాధికరణత్వోభయ సామాన్యాభావసం

(చిం) సాధ్యమైతికరణ్యానతికరణ్యంవా|| * *

(దీని) తేనెనత్తావాణి చక్రవర్తిత్వాదితాదౌనకౌముద్యై ముఖ్యం
 క్షయం సాధ్యమస్మిన్నాధికరణాంతరమూహకరణాంతరమూహకరణయో॥

తియోగితాయాః సహస్రధిక రణత్వ సామాన్యః పృథ్వీపాతీవాన్తపిః । య
 దధిక రణతామాత్మకే వేదే ద్ద్యువిశిష్ట సత్త్వాదిత్యాదాః పృథ్వీ ద్ద్యు
 త్వానధిక రణసుఖాదౌ హేత్వధిక రణతాత్వానన్వి న్నానానా సత్త్వాద
 తోయయా పానన్వి న్నేతి । హేత్వభావస్య వ్యాపకతాః వేదేవ్యాపకతా
 శరీరే హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధే తద్వన్నిత్యత్వం సేవ్య భగ్యభావహి
 మాన్ధామాదిత్యాదౌ సాధ్యః ప్రాభేయత్వాన్యూప కాధిక రణే హృదాదౌ
 ధామాత్మ కాభావస్య కాలిక సంబంధే నవృత్తై రవ్యాప్తావత్తై తథాసతిన
 త్వావా ద్ద్యుత్వాదిత్యాదాః పృథ్వీః । సాధ్యః ప్రాభేయత్వాన్యూప
 కాధిక రణే హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధే న వృత్తై రప్రసిద్ధైః । అతో హే
 త్వధిక రణత్వాభావస్య వ్యాపకతా ఘటిత మేనలక్షణంకృతం । తథా
 చాధిక రణతాయాః విశేషణతా విశేషణ వృత్తిమత్తియా లేన సంబంధేన త
 న్నిత్యత్వం సేవేవ్యసతోన దౌషమి । పూర్వోక్త పరిత్యాగే బీజమాహ ॥
 తే నేతి ॥ న దౌష ఇతి ॥ సామాన్యాదౌ హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధే న వృ
 త్తై ర ప్రసిద్ధావపిత్య సంబంధావచ్ఛిన్నాయాః ద్ద్యుత్వాధిక రణతాయాః
 ద్రవ్యే ప్రసిద్ధాయాః అభావస్య సాధ్యానధిక రణ్యా వ్యాపకత్యాదితిభా
 వః । సాధ్యతైయధిక రణ్యస్య నిరుక్తాభావ త్వే పానక్త్యవత్తద్వాన్విచక్షే
 సాద్యో ॥ న సుమా లేతమభయనుపి సాధ్యానధిక రణానధిక రణ్యామిత్య
 నేనోక్త లక్షణద్వయానువాదోనుగతః । అసామాన్యాధిక రణ్యతైయధి
 యో రధిక రణతాద్వయ ఘటితత్వే నతాదృశలక్షణయో రధిక రణతా
 త్రియ ఘటితత్వాననువాదే చాధిక రణతాద్వయమానిస్య సేవేదాదిత్య
 తోమూలం సంగమయతి ॥ చరమాధిక రణ్యత్వాంశస్యేతి ॥ అనతిప్రయో

(విం)న పథ్యమపిసా ధ్యానధికరణానధికరణత్వం॥

* *

(దీధి)జన తయాతన పహాయద్వయ మేకోక్త్యానూద్యమాషయతి॥ నదు
భయనా పీతసా ధ్యేత్యా దేసాధ్యంయదధికరణానధికరణతత్వాధ్యానం

జనతయేతి ॥ అనధికరణస్వాధికరణత్వాభావరూపనియాత్వేన
కరణత్వాంతం పరిత్యజ్యసాధ్యాసామానాధికరణ్యా భావసాధ్యవైయధి
కరణ్యాభావని వేళేనైవోపపత్తైరితి భావః । అసామానాధికరణ్యాద్య
ధికరణత్వాభావస్యాఖండస్యా సామానాధికరణ్యాద్యభావా
ఘటితతయా నవైయధ్యక్షమిత్యనతి ప్రయోజనతయేత్సుత్వం ॥ నదప
హాయ ॥ దరమాధికరణత్వాంతంపరిత్యజ్య ॥ ద్వయం ॥ సాధ్యాసామానా
ధికరణ్యాభావసాధ్యవై యధికరణ్యాభావరూప నిష్కృష్టలక్షణార్థా
ద్వయం । సాధ్యానధికరణానధికరణత్వమిత్యనేన సప్తావాద్య
వ్యత్యాదిత్యాదావవ్యాప్తివారణాయ వివక్షితస్య ప్రభులక్షణ నిష్కృ
ష్టార్థాస్య కథంచిదపి ప్రతిపాదనా సంభవాత్తకనువాదకతానుషపన్నే
తి యథాశ్చితార్థానువాదపరశయాసంగమయితు మనునదనీయలక్ష
ణార్థద్వయమాహ ॥ సాధ్యేత్యాదేరితి ॥ లక్షణద్వయస్యకేవలేతే
షః । తత్త్వాభావ ఇత్యనైవ ప్రభులక్షణార్థకథనం । ఏవంచ సాధ్యా
ధికరణానధికరణశబ్దేన సాధ్యం యదధికరణానధికరణకం తద్వోద్యతే ।
తదత్తరత్వ ప్రత్యయేనతత్త్వం సాధ్యపదోత్తరసన్నివిష్ట నజ్ఞాతవభావః
ప్రత్యాయ్యతఇతి ప్రభులక్షణార్థాబోధకత్వం సాధ్యానధికరణానధిక
రణత్వమిత్యస్య । నద సాధ్యాధికరణానధికరణత్వపదేననన్యమసే స
త్యేవతదర్థాభావోనజ్ఞాప్రత్యాయయితుంశక్యతేపథాచ సాధ్యపదోత్తరస
న్నిసాతోసంభవీ సమస్యమాన పూర్వనిపతితివైయవనన్యసాన్నిధుత్వాత్
అన్యథా అచింత్యగురిత్యాచా చిత్రాదివదోత్తరమపి నజ్ఞానిపాతాపత్తై
రితివాచ్యం । సంబంధికార్థబోధకోత్తరపదఘటిత సముదాయేనసమంస

ఇహ సమాసస్థలేన ఇహ మధ్యః పేతస్యాపి సామన్వయసంపాదకత్వాత్ ఆ
 న్యథా ఘటానధికరణత్వంసాధ్యాభావవదవృత్తిత్వ మిత్యాదౌఘటాధిక
 రణత్వాభావసాధ్యాభావవదవృత్తిత్వాభావపత్యయానువపత్తైః । నహి
 తత్త్రానధికరణత్వాదిపదానాం ఘటాదిపదైస్సమాసేతాదృశాధ్యపక్రితీతి
 రుపపద్యతే అనధికరణత్వపదాదిః న్యపక్రితీవిశేష్యేభూతాభావేనసను
 మేవ ఘటాదిసంసర్గభావాత్ సమన్వయమాన పదప్రతిపాద్యతావచ్ఛేదక
 కోటినిపిష్టేనాపరపదార్థాన్వయే రాజపురుషావన్యత్తత్త్వై రాజాపురుషఇ
 త్యాది సమాసావత్తైః ఏవం నశాఅన్వయితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావ
 మైవ బోధనాదధికరణసామాన్యభేదవానేవానధికరణపదాన్ధ్యస్యాత్త
 న్యచాప్రసిద్ధ్యాన్వయదాధికరణపదయః ప్రాథమిక సమాసాసంభవాచ్ఛే
 తి । సాధ్యః స్థాదేయత్వారూపకాధికరణవృత్తిత్వాభావరూపః ప్రాథమిక
 క్షణస్యనిమగ్నప్రయథాత్రుత్వాపిసాధ్యానధికరణానధికరణత్వశబ్దేనప్ర
 తిపాద్యతే । తథాహి । ఆదేయతానిరూపకార్థకచరమాధికరణపదఘటితే
 నఅధికరణానధికరణపదేన అధికరణమనధికరణం అదేయత్వానిరూపకం
 యస్యేతిపుత్రత్వత్యాఅధికరణనిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకనిరూపకతా
 కాదేయతావత్త్వేనాన్యపదార్థోబోధ్యతే । బహువీహావిగ్రహవాక్యా
 ద్యాదృశవిశేషణవిశేష్యభావావన్నస్యబోధః తద్విపరీతవిశేషణవిశేష్య
 భావావన్నస్య సమాసేన ప్రత్యయాత్ । చిత్రాగ్రార్యస్యేతివిగ్రహవా
 క్యాత్ యత్పదార్థసంబంధిత్యేనచిత్రగోచిత్రగురుత్యసఃచిత్రగో
 చిత్తసంబంధప్రతియోగిత్యేనయత్పదార్థాన్వయబోధాత్ । ప్రకృతస్థలేచవి
 గ్రహవాక్యావన్యపదార్థాన్వయతానిరూపకత్వావచ్ఛిన్నభేదవత్త్వే
 నాధికరణప్రకీర్తితేః । ఏవం చసాధ్యంయ స్యాధికరణానధికరణం
 యదధికరణనిష్ఠభేదః పరియోగితావచ్ఛేదకీధూతనిరూపకతాకాదేయ
 తావదితిపుత్రత్వత్యాసాధ్యనిష్ఠాదేయతానిరూపకత్వావచ్ఛిన్నభేదవదధి

(చి) తద్వ్యసిత్యుత్తమచిత్వాధ్యానాధికరణాధికరణేభూమేదాపసిద్ధిః॥

(చిధి) సాధ్యస్యయదాధికరణంతస్త్వప్తిత్వాభావశ్చాధికరణత్యక్తే
వలాన్వయిని సాధ్యస్తాధేయత్వా నిరూపకాధికరణా వసిద్ధ్యానా నాన్వ
క్తిసాధ్యకైకసాధ్యవ్యక్తిస్తాధేయత్వానిరూపకత్వం సాధనాధికరణ
క్యంతరస్యేవ్యాప్తిః * * *

కరణవృత్తిత్వం సాధ్యాధికరణానధికరణత్వశ్చైవ ప్రత్యాయ్యతే తదభా
వసాన్వయవదాత్తరనన్వదఘటితత్వా క్షేనేత ద్వితీయలక్షణాభావా
మా || సాధ్యస్యేతి || తథాచ సాధ్యానధికరణం అధికరణం ఆధేయతాని
రూపకంయస్యేతి పున్యత్వత్వాసాధ్యానధికరణాధికరణత్వశ్చైవ సాధ్యా
నధికరణవృత్తిత్వం ప్రత్యాయ్యతే తదభావో ద్వితీయనశ్చేతి ఉక్తశబ్దస్య
ఏతదభావానువాదక తేతిభావః । పూరణసంవలితంత్రేతిగ్రంథంవ్యాచ
క్షే || తత్రేత్యాదినా || మూలేకేవలాన్వయినవిహిమాభూమాదిత్యా
దౌచావ్యాప్తౌ హేత్వకథనాత్ప్రగమలక్షణేకేవలాన్వయస్యవ్యాప్తిహేతుం
పూరయతి || సాధ్యేత్యాదినా అప్రసిద్ధ్యైవ తేన || సాధ్యస్తాధేయతాని
రూపకసామాన్యభేదనివేశాభిప్రాయజేయసాప్రసిద్ధిరభిహితాయితీం
చిన్నిరూపకభేదనివేశవత్సాధ్యతా భేదవదధికరణే హేతోర్వృత్తిరవ్యాప్తి
రోచ్ఛాధ్యా । వక్త్రమాణక్రమేణ నానావ్యక్తిసాధ్యక హేత్వంతరేష్వవ్యాప్తి
సత్త్వాద్ధూమమాత్రేతక్రమం మూలకృతోన్మానతానంపాదకమతో
ధూమ ఇత్యస్య ఉపలక్షణత్వాభిప్రాయేణ పాఠసాధ్యత్వేన వ్యాచక్షే || నా
నావ్యక్తికే || అత్యవ యథాసంభవమవ్యాప్తిరోచ్ఛాధ్యా । తేనైతద్వృత్తియా
వద్ధర్మవానేతత్వాదిత్యాదౌ వక్త్రమాణరీత్యావ్యాప్తిపరహేపినక్షతిః ।
అతపవాగైనా నాధికరణకే సర్వత్రేతివక్యతి । యదాప్య నానావ్యక్తిసా
ధ్యక ఇత్యస్య మిథోవ్యధికరణద్వయవృత్తిసాధ్యతావచ్ఛేదకక ఇత్యభావా
లత్యావ్యాప్తౌ హేతుం పూరయతి || ఏకేత్యాదినా ఇతీత్యం తేన || అనయా

(పద) కర్మవ్యవహారిణ్యునివ్యాప్తికైర్దే | ద్విరీకసంసార్యవైయ
ధికరణ్యం యవసాధ్యవత్త్వావచ్ఛన్నప్రయోగితాకభేదో వివక్షితతవా
కేవలాన్వయియదివయతం దత్వాన్యవ్యక్తికోభేదో వివక్షితః తదానా
నాధికరణసాధ్యకేనః తావాన్యప్తిః || * * *

రీత్యా అవ్యాప్తిస్య యేకం దత్వాన్యప్తిభేద్యనియంతత్యా వచ్ఛన్న
న్నభేదః వేదాభిప్రాయేణ | సాధ్యవత్త్వాభేద్యతా నిరూపక సామాన్యభేద
ః వేదేవ కేవలాన్వయ్యవ్యాప్తిరేవ దోష ఇతిధ్యేయం || క్విరీకతీపుకన్య
న్యత్వవిశిష్టద్రవ్యస్వావత్ ప్రవృత్త్యాదిత్యాజ్ఞా || అతివ్యాప్తిరితివిశిష్టద్రవ్యత్వ
స్య ద్రవ్యత్వానతిరేకీకయా సృజివ్యాదేసాన్యవత్త్వాభేద్యత్వానిరూపక
త్వాసంభవాదితభావితభేద్యతాయాంసాధ్యతావచ్ఛన్నకావచ్ఛన్నత్వ
నివేశేనైవదోషః | అధికరణతానిరూపకతావచ్ఛన్నకన్యవ్యాప్తిభేద్యతావ
చ్ఛన్నకతయాపునః ప్రాధికరణతానిరూపకతానవచ్ఛన్నక సృజిన్యన్యత్వవి
శిష్టద్రవ్యత్వత్వాదేపున్యవీకరూపితాభేద్యతా నవచ్ఛన్నకత్వాదితిధ్యే
యం || ద్విరీయలక్షణే సాధ్యవత్త్వావచ్ఛన్నసృతియోగితాకభేదః వేదే
ధామాదౌ సాన్యప్తిరసస్తత్త్వే కేవలాన్వయసాధ్యకావ్యాప్తి రేనయ
తీకం దత్వాన్యవ్యక్తిభేదనివేశేదడభయస్థలపవాన్యప్తిరితి మూలాభి
ప్రాయం స్ఫుటయతి || ద్విరీయేవేత్యాదినా || సాధ్యవత్త్వావచ్ఛన్నసృ
తియోగితాకభేదః సాధ్యవైయధికరణ్యేవివక్షితః | సాధ్యవైయధికరణ్య
ఘటకతయావివక్షిత ఇత్యర్థః || కేవలాన్వయః || కేవలాన్వయస్యేపినా
నాధికరణకేత | ఏకన్యక్తిసాధ్యకే సత్తావాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాజ్ఞా ఏక
న్యసాధ్యవతోభేదస్య అన్యస్థిసాధ్యవతి నత్వాదవ్యాప్తైః నానాన్యక్తి
సాధ్యకేపవతద్యత్తియావచ్ఛన్నవాన్వతత్వాదిత్యాజ్ఞాఅవ్యాప్త్యసంభవా
న్నానాన్యక్తికేవలత్వం | తథాచిద్విరీయలక్షణాభిప్రాయేణధామ ఇన్ మూ
లం నానాధికరణసాధ్యక సామాన్యోపలక్షకమితిభావః ||

—* ఇతి సింహవ్యాఖ్యలక్షణ *—

(వీధి) కేవలము !! సాధ్యేతి || సాధ్యాసామానాధికరణ్యం హేతుతావ
 చేచ్ఛదకసంబంధేన హేత్వధికరణేతేనైవసంబంధేన సాధ్యవద్వృత్తిస్య
 సాధ్యభావః సాధికరణభిన్నత్వముభావః || * * *

సాధ్యాసామానాధికరణ్యాసాధికరణత్వమిత్థం
 సాధ్యాసామానాధికరణ్యవదేనసాధ్యాధికరణవృత్తిత్వాభావ
 విపక్షణేపిదృశ్యం సత్త్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిర్నసంభవతి
 సామానాధికరణ్యసాధ్యవ్యాప్త్యవృత్తితయాసత్త్వాదానపిగుణాద్యవచ్ఛే
 దేనద్రవ్యత్వాదిసామానాధికరణ్యాభావసత్త్వాత్ కింతుసహిమాన్ధామా
 దిత్వాదానవ్యాప్తిః స్వావయవాద్యవచ్ఛేదేనధూమాదానపినహ్నిదిసా
 మానాధికరణ్యాభావసత్త్వాత్ సాపి హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనయధే
 తుమత్తదవచ్ఛిన్నత్వేనాభావవిశేష్యవారయితుంశక్యతేఇత్యభిపా
 యేణ తత్పదంతాదృశాభావపరతయా వర్ణయతఃసార్వభౌమస్యమత
 ముపన్యాస్యతి || కేవలత్వేతి || హేత్వధికరణ్యతేనైవమగ్రోభావా
 న్విద్యమానవచ్ఛిన్నత్వం || తేనైవసంబంధేనేతి తృతీయాభోధివృత్తిస్య
 తమవచ్ఛిన్నత్వం వృత్తిపదస్యసంబంధాధికత్వేతు అభేదవీనతదర్థః |
 అనధికరణత్వపదస్యఅధికరణత్వాభావఃఅభావమాత్రంవాయద్యర్థస్యా
 త్తదాలవ్యాప్త్యవృత్తిధికరణతాయా అప్యవ్యాప్త్యవృత్తితయాసత్త్వాదా
 ద్యవ్యాప్తవచ్ఛేదేనసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధికరణత్వాభావస్య సా
 మానాధికరణ్యరూపతదభావస్య చాక్షతత్వాదతివ్యాప్తిస్తదవచ్ఛేదేత్య
 సాధికరణపదం అధికరణభేదపదధికతయావ్యాకరోతి || తదధికరణభి
 న్నత్వమితి || యద్యధ్యధికరణభేదేనాభావభేదాభావాత్సంయోగాది
 నాధూమాద్యధికరణపర్వతాద్యవచ్ఛిన్నోయస్సంబంధంతరేణ తద్వృత్తి
 రూపాదినిష్ఠవహ్నిహత్సంయక్తత్వాద్యభావః తస్యైవస్వావయవాద్యవ
 చ్ఛేదేనధూమాదౌ వర్తమానతయా ధూమాదేస్తాదృశాభావానధికరణ

(44) తేనధూమస్యస్వావయవేనంయోగేన॥ • * *

త్వంచర్ష్యుటం తథాపి తాదృశహిత్యధిక రణావచ్ఛిన్నత్వవిశిష్టా భావాన
 ధికరణత్వస్యవివక్షణీయతయానదోషః । రూపేపర్వతేనసహిమత్సంయు
 క్తత్వమితిప్రతీతివస్పర్వతేనామేనవహ్నిమత్సంయుక్తత్వమితిప్రతీత్యను
 దయాత్పర్వతావచ్ఛిన్నత్వ విశిష్టా రూపితాయా వహ్నిమత్సంయు
 క్తత్వాభావీయవిలక్షణాధికరణతాయాః రూపాదావేవోపగమాత్ అథా
 వీయాధికరణతాయామేనవాధికరణవిశేషావచ్ఛిన్నత్వనివేకనీయంతా
 వతాపి ధూమరూపయోః అభిన్నస్యాప్యభావస్యపరస్పరగానవశ్యేదకా
 వచ్ఛిన్నాధికరణతాభేదేన కిథిదోషసరాకరణసంభవాత్ । ఉభయత్ర
 హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధప్రవేశేప్రయోజనం కి ॥ 1 ॥ మేణకశ్చయతి ॥
 తేనేతి ॥ స్వావయవేనంయోగేనావృత్తావశ్యేక్యన్వయః । తథాదస్వా
 వయవాద్యవచ్ఛేదేన సాధ్యవత్సంయుక్తత్వాసత్త్వేన తదభావస్యాక్షుతత
 యాప్రథమతోహేతుతావచ్ఛేదకసంబంధానివేశే స్వావయవరూపస్వా
 ధికరణావచ్ఛిన్నసాధ్యవత్సంయుక్తత్వాభావానధికరణస్వవిరహాగమం
 యోగేనధూమహేతౌ కస్యాపిసాధ్యస్యవ్యాప్తిర్నస్యాదితిభావః । య
 ద్యపితాదృశసంబంధనివేశేపి వహ్నిమత్సంయుక్తత్వాదేః కాలికావ్యాప్య
 వృత్తితయా ధూమాదావృత్పత్తికాలావచ్ఛేదేనవహ్నిమత్సంయుక్తత్వాభా
 వవృత్తైః పర్వతాదేరపికాలోపాధీతయా తాదృశాభావావచ్ఛేదకత్వాద
 వ్యాప్తితాదవస్థ్యం తథాపీదానీమితిపతీతినియామకాతాగలస్యావచ్ఛేద
 కత్వాదిహేతీప్రతీతినియామక దేశస్థావచ్ఛేదకతాయాఃపైలక్షణ్యంమరు
 పహ్నివం యదథావాత్పర్వతే ధూమేనవహ్నిమత్సంయుక్తత్వమితిప్రతీత్య
 యాభావఃహేతుమన్నితతాదృశావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వమేవ నివేశ్య
 మతోనదోషః । నదకాలోపాధైరవచ్ఛేదకతాయామవచ్ఛేద్యాధికరణే
 నావచ్ఛేదకస్యకాలిక సంబంధోనయామకః ఇత్థంద తాదృశసంబం

ధానవచ్చిన్నత్వమేవదేశస్థావచ్చెదకతాయాం వైలక్షణ్యంతస్యస్య
దుర్వచత్వాత్ తథాచ స్యభిచారిణికాలికసంబంధేన హేతౌవతా
మానేసాశ్చసామానాధికరణ్యాభావేన స్యభిచారనిరూపకాధికరణీయావ
చ్చెదకతాయాం కాలికసంబంధానవచ్చిన్నత్వపరహేదతివాన్వితిః
చ్యుం ! కాలికవ్యాప్యవృత్తావపికాలిక సంబంధఘటితాన్తత్వాకాశత్వా
సామానాధికరణ్యై వైదికసంబంధేనాన్తత్వాద్యసధికరణ కాలస్యదేశవి
ధ్యైవావచ్చెదకత్వాత్ కాలః ధయాతస్యావచ్చెదకత్వేతాదృశసామా
నాధికరణ్యస్య కాలికావ్యాప్యవృత్తితాపత్యై కాలికసంబంధావచ్చిన్న
త్వాదన్యవ్యైవ వైలక్షణ్య స్యదేశః ధయావచ్చెదకతాయాం స్వీకరణీ
యత్వాత్ హేత్వధికరణ్యైవ హేతుపదం అధికరణభిన్నత్వానుయో
గితత్త్వైవపరం అతోధూమాద్యంతరసంయుక్తస్వానయవావచ్చెదేన
ధూమాదేస్తాదృశాభావవత్త్వేపి నక్షతిః । ఏవంచ వ్యాప్తైవోధూమాదిభి
న్నత్వేపి కేనాపిరూపేణానుగతానాం తాసాంధూమత్వాదికవవచ్చెద
కం । యత్తు । హేతుపదం హేతుతాచ్చెదకావచ్చిన్నపరమేవ హే
తుతావచ్చెదకసంబంధేన స్వానుయోగికోయదధికరణంతదనవచ్చిన్నా
యా యా అధికరణతాతదన్యత్వేన సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధి
కరణతాయాః విశేషణీయత్వానోక్తదోషః । నవాననుగమః । ఏవంచకా
లోపాధివిధయాహేత్వధికరణస్యదేశస్థావచ్చెదకత్వేనోక్తదోషస్య
హేతుతావచ్చెదక సంబంధావచ్చిన్నవచ్చెదకన్వివివేశేనాపి వారణ
సంభవః । పర్వతరూపాదౌహేతుతావచ్చెదకసంబంధావచ్చిన్నపర్వతా
దిస్థావచ్చెదకే తాకసాశ్చసామానాధికరణ్యాభావవత్త్వా ప్రసిద్ధావపి
రాపాదినష్ట నిరుక్తాధికరణతాయాం ధూమాదప్రసిద్ధనిరుక్తాధికరణతా
నాం భేదస్యాకుతతయా తద్వనన్యత్వేన ధూమాదౌలక్షణసమన్వయాది
త తన్న । తథాసతిఃచేత్కాన్యగ్రీహదోషసంగతేః గగనగ్రీహసాశ్చసా

(దీధి)వహ్నినాతిచసవాయేనాన్యత్తావపినక్షః ||

* *

సామాన్యాధికరణ్యాభావాధికరణతాయావప ఉక్తాధికరణతాభిన్నాయాః
ప్రసిద్ధేః || సహ్నిమతికేతి || తథాచ తేనైవసంబంధేనేత్యుక్త్యాత్మం చి
త్సంబంధేనేత్యుక్తాపర్వతాద్యవచ్ఛిన్న సహ్నినాత్సంయంత్యవత్సపి త
దవచ్ఛిన్న సహ్నిమత్సనవేతత్వాభావసత్త్వాన్మామస్య సహ్ని వ్యాప్య
త్వంనోపవద్యత ఇతిభావః | సాధ్యవత్సంబంధస్య సామాన్యాభావః వేదే
సహ్నిమత్సనవేతత్వాభావస్య లక్షణానుబంధకత్వేపి వేదాన్యధికరణవే
దావచ్ఛిన్న సాధ్యవత్సంబంధస్య సామాన్యాభావసాన్యప్రసిద్ధ్యా అసంభ
వోబోధ్యః సాధ్యవదసంబంధస్య హేతుమతి సంబంధాసంభవాత్ అ
వచ్ఛేద్యాధికరణసంబంధినివ అచ్ఛేదకతయాత్సస్థాభావే హేతుమ
తోనవచ్ఛేదకత్వాత్ || నక్షతిరితి || నావ్యాప్తిర్నాసంభవేత్వేత్యథః |
సాధ్యవత్తాచ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనబోధ్యా | తేన సనవాయేన
సహ్నిసాధ్యేసంయోగేన ధామేహేతాపర్వతాద్యవచ్ఛిన్న సహ్నిమ
ద్యుత్తిత్వసామాన్యాభావానన్వేషినాతివాప్తిః | నవాసద్ధేతావపియత్త్రిం
చిత్సంబంధేన యస్సాధ్యవా తద్వ్యుత్తిత్వాభావస్య స్వాదికరణావచ్ఛే
దేనసత్వేపి దోషః | సాధ్యవత్త్వంచోపలక్షణవిభయాభావప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకకోటావేశనీయం నతువిశేషణవిభయా లేనోన్వత్తి
క్షణావచ్ఛిన్నఘటాదౌ గంధాద్యసత్త్వాత్తాదృశఘటాద్యవచ్ఛేదేన పృ
థవీత్వాదౌ గంధాదివిశిష్టవృత్తిత్వాభావనన్వేషి గంధవాప్యథవీత్వా
త్వాదౌ మూలావచ్ఛిన్నవృత్తాదౌ కపిసంయోగాద్యసత్త్వాత్తాదృశవృ
త్తాద్యవచ్ఛేదేనపతద్వ్యుత్తాదౌ కపిసంయోగాదివిశిష్టవృత్తిత్వాభావ
సన్వేషికపిసంయోగీపతద్వ్యుత్తాదౌ వానావ్యాప్తిః | తత్తతాగ
లదేశావచ్ఛిన్నసత్తదధికరణావచ్ఛేదేనాపి నిత్యతత హేతాతాదృశసా
ధ్యోపలక్షికధర్మవృత్తిత్వసత్త్వాత్ | సచైవమపి ధామాదౌపర్వతస్మత్తైరన

వచ్చెదకోయోదేశః కాలోవాతదవచ్చిన్నపర్వతాద్యవచ్చేదేన వహ్యై
 దిమన్వృత్తిత్వాభావస్య ధూమాదాసత్త్వాదవ్యాప్తిర్దుర్వా రైవేవాద్యం
 తత్తద్దేశకాలావచ్చిన్న పర్వతాదేర్ధూమాద్యసంబంధితయా ధూమా
 దాసభావస్యత్వావపి తాదృశస్యానవచ్చేదకత్వాత్ | నచైవముత్పత్తిః
 శిష్టపర్వతేధూమస్య నవహ్నిమత్సంయుక్తత్వమిత్యాది ప్రతీత్యనుపపత్తిః
 దన్యత్క్షేగుణేన పృథివీత్వసామానాధికరణ్యమిత్యాది పక్షప్రతితీసా
 మానాధికరణ్యావచ్చేదకత్వాభావా నలంబనతాన సంభవతి విశేష్య
 స్యావచ్చేదకత్వేవిశిష్టస్యానవచ్చేదకత్వాసంభవాత్ ఇతివాద్యం |
 తాదృశప్రతీతీనాం సామానాధికరణ్యే విశిష్టపర్వతావచ్చేద్యత్వాభా
 వావ గాహితయైవోపపత్తిః ఉత్పత్తిక్షణేపర్వతేధూమస్య నవహ్ని
 మత్సంయుక్తత్వమిత్యాదౌ పర్వతావచ్చిన్నంయత్ ధూమస్య వహ్ని
 మత్సంయుక్తత్వం తస్యోన్మత్తిక్షణోనావచ్చేదక ఇత్యాదిరప్య
 థాః సంభవతి | ధూమస్తవహ్నిమత్సంయుక్తత్వాభావే ఉత్పత్తిక్షణప
 ర్వతోభయావచ్చిన్నత్వంతునాథాః | పర్వతస్య ప్రతియోగ్యవచ్చేదక
 తయా తదంతర్భావేనద్వయోరభావా వచ్చేదకత్వస్యాసంభవాత్ ఘ
 టపటయోఘాటత్వాభావాధికరణతావత్ | ఏతేన ఉక్తోభయావచ్చిన్న
 సాధ్యసామానాధికరణ్యవ్యాపతే నాయ హేత్వధికరణమాత్రావచ్చిన్న
 త్వప్రవేశనంకేహంచదనుపాదేయమేవ తథానతివహ్నిదీప్తధూమ
 సామానాధికరణ్యాభావస్యాప్యయోగోశకస్సావయవోభయావచ్చిన్న
 తయా హేతుతావచ్చేదకసంబంధేన హేతున నైత్యానవచ్చేద్యతయా
 తతివ్యాప్తిప్రసంగాచ్చ | కేచిత్తు | విశిష్టపర్వతాదేరవచ్చేదకతామాదా
 యావ్యాప్తివారణాయావచ్చేదకాంతరానవచ్చిన్న హేత్వధికరణావ
 చ్చిన్నత్వసాభావేనీవేశనీయం | ఏవంచ పర్వతాదేః కాలవిధయాధూమ
 నిష్టవహ్నిమత్సంయుక్తత్వాద్యభావా వచ్చేదకత్వస్యాపివ్యాప్తిః ప

(కిధి) తాదృశాధావన్య సంబంధాంతరేణవర్తమా సోమైవమబభా
 ర్వతాదేహ్నులకాలతయానహ్నిమత్సం యుక్తత్వాదికాప్రతియోగినో
 ప్యుపచ్ఛేదకత్వాత్ తస్మిన్సాధావాపచ్ఛేదక తాయాతవిరోధాయానాంత
 రకాలాసచ్ఛిన్నతోపగమాత్ ఇత్యాచుః॥ హేతుమదసంబద్ధే సాధ్య
 సామానాధికరణ్యాభావస్యాక్తయక్త్యా హేత్వధికరణావచ్ఛిన్నత్వవిరహా
 ధైరుతానవచ్ఛేదక సంబంధేన హేతుమస్సంబద్ధేహేతు మదవచ్ఛిన్న తా
 దృశాధావప్రసిద్ధి మాహ ॥ తాదృశేతి ॥ హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధే
 న సాధ్యవత్ప్రతిత్వస్యతేనైవ సంబంధేన హేతుమదవచ్ఛిన్నాభావశ్చే
 త్యథః ॥ తత్రైవ । తాదృశహేతుమత్యేన ॥ నవశాధావధకాసాదౌవ
 హ్నిమత్సంయుక్తత్వాభావో న్యాప్యవృత్తిరేవేతితత్కాధికరణవి శేషస్యా
 వచ్ఛేదకత్వం నిర్దుష్టికంప్రతియోగి మత్యభావవృత్తావేవవిరోధభంజనా
 ధామవచ్ఛేదక భేదాపేక్షణాత్ ధామవత్క పాలాది సమవేతవపవహ్ని
 మన్మహానసాదిసంయుక్త ఘటాదౌమహానసాన్యవచ్ఛేదేన పహ్ని మత్సం
 యుక్త స్వసతీహేతు మత్క పాలాద్యవచ్ఛేదేనపహ్ని మత్సంయుక్తత్వా
 భావసౌలభ్యేపి ఏతదగ్రాసవానే తదగ్రసాదిత్యాదౌ ఏతదగ్రపాదిమత్సమ
 వేతత్వసతిహేత్వధికరణావచ్ఛేదేనప్రతియోగి సత్త్వాత్ తదవచ్ఛేదేన
 సాధ్య సామాన్యాధికరణ్యాభావ పృశ్యసంభవాత్ ఏతదగ్రపాదిమతి
 సంబంధాంతర మాత్రేణ ఎతామానేసాధ్యవస్సమవేతత్వాభావస్యవ్యా
 ప్యవృత్తితయాహేత్వధికరణావచ్ఛిన్నస్వ విరహేణ నిరుక్తాభావా ప్రస
 ఙ్గర్థర్వారత్వాదితివాద్యం । పర్వతేరూపేనవహ్నిమత్సంయుక్తత్వమితి
 పశ్యతివలేన న్యాప్యవృత్తిరేవ సామానాధికరణ్యాభావస్యాధికరణ శే
 షావచ్ఛిన్నతోపగమాత్ ॥ యత్తు ॥ న్యాప్యవృత్తిర భావస్యాధికరణ
 విశేషావచ్ఛిన్నత్వానుపగమే హేతు తావచ్ఛేదక సంబధావచ్ఛిన్న సాధ్య
 వద్వృత్తిత్వా భావాధికరణతా సామాన్యేహేత్వనుయోగికర్వహేత్వధి

(దీధి) వ్యభిచారిణస్తవ్యభిచారసరూపకాధికరణపితృతాదృశి ||

కరణావచ్ఛిన్నోద్భవయాభావో విపక్షణీయః || తథాచ ధూమాది నిష్ఠ
స్వావయవాన్యవచ్ఛిన్నతదధికరణతాయాం హేతుతావచ్ఛేదకసంబం
ధేన హేతుశబ్దవచ్ఛిన్నత్వస్య రూపాదినీష్ఠవచ్ఛిన్నమత్సంగ్యత్వాద
వాధికరణతాయాం ఘటాదినీష్ఠధూమవత్కసాలాద్యవచ్ఛిన్న తదధిక
రణతాయాం హేత్వనుయోగికత్వస్యాభావేనడభయాభావసత్త్వాల్లిక్షణ
సమన్వయ ఇతి || తన్న || వ్యాప్యవృత్తై రవచ్ఛేదకానుపగమేవ్యభిపీయా
పాచిత్యాదావతివ్యాప్తిః పృథివీత్వాదివ్యభిచారిజలీయరూపాది నిష్ఠసాన్య
సామానాధికరణ్యాభావస్య వ్యాప్యవృత్తీతయా చిదధికరణతాసామాన్యే
సిరుక్తోభయాభావస్యాక్షతత్వాత్ | అథహేత్వధికరణావచ్ఛిన్నత్వస్థానే
అవచ్ఛిన్నస్వహేత్వధికరణావచ్ఛిన్నత్వైవాభయాభావస్యైవవేతనీయ
త్వాన్నయందోషః | జలరూపాదినీష్ఠ పృథివీసమవేతత్వా భావాధిక
రణతాయాం అవచ్ఛిన్నత్వ విరిహేతోభయాభావసత్త్వాత్ ఏవంచతావ
తైవదశితాప్రసంగైరపినివారితత్వాత్తాదృశోభయాభావనదధికరణతావ
దన్యత్వమేనివేతనీయం సతూక్తాధికరణతాసామాన్యే హేత్వనుయోగిక
త్వతాదృశోభయాభావసత్త్వాభయాభావసప్రయోజనవిరహాత్ ఇతిచేత్
ఏవమపి వక్ష్యమాణాయాః కాలికసంబంధేనహేతావవ్యాప్తైరసంగతర్థ
త్వానై వెతితత్ర కాలికసంబంధేనాప్యత్తాగగనాదావేవదగ్గితోభయాభా
వవత్సాన్యసామానాధికరణ్యాభావాధికరణతాయాః ప్రసిద్ధేః అప్యత్తావే
వసర్వత్రతాదృశాభావ ప్రసిద్ధ్యా సంబంధాంతరేణ వత్కమానపర్యం
తానుధావనవిరోధశ్చ తస్మాదన్యవృత్తై రప్యవచ్ఛేదకమేవ గ్రంథకా
రాభిమతమిత్యనధేయం || ద్రవ్యం సత్త్వాదిత్యాదావాశంకితామతివ్యాప్తి
ముద్ధరతి || వ్యభిచారిణశ్చేతి || తాదృశీతి || హేతుతావచ్ఛేదకసంబం
ధేన హేతుమతిత్యధః | అవచ్ఛేదకత్వంసప్తవ్యర్థః || తాదృ

(దీక్ష) తాద్యకాధావనత్వం । సత్తాయాంగుణైశ్చ సత్త్వసామానా
 ధికరణ్యమితి తేః । నచైవం విశిష్టసత్త్వైః వ్యాప్తిః । విశిష్టస్యాతిరిక్తత్వాత్ ॥
 శాధావనత్వం ॥ హేతుతావచ్చేదక సంబంధేన సాధ్యవత్త్వ
 త్త్వాధావనత్వం । అత్రప్రమాణాకాంక్షాయ మాహ ॥ సత్తా
 యామితి ॥ తదవ్యవహితీ త్యాద్రవ్యత్వసామానాధికరణ్యవత్త్వా మ
 పి సత్తాయాంతదనవచ్చేదక గుణాద్యవచ్చేదేన తదధావనత్వైవగాహనాది
 తిభావః ॥ ఏవం ॥ సత్తాయాం ద్రవ్యత్వసామానాధికరణ్యభావోపగమే ॥ వి
 శిష్టసత్త్వే ॥ గుణాద్యవత్త్వవిశిష్టసత్తాత్వవత్త్వవచ్చేదే ॥ అన్యప్రీతి ॥ గు
 ణాద్యవచ్చేదేన సాద్యసామానాధికరణ్యభావమతి కేనాపిరూపేణ తద
 నధికరణత్వాసంభవాదితీభావః ॥ విశిష్టస్యేతి ॥ తథాచ విశిష్టసత్త్వం ద్ర
 వ్యమాత్రవృత్తితదధికరణత్వం న గుణాదే రితి న హేత్వధికరణవచ్చేదేన
 హేతుసాధ్యసామానాధికరణ్యభావవత్త్వమితి భావః । యద్యపి హేతు
 తావచ్చేదక విశిష్టహేత్వధికరణవచ్చేదత్వం వివేచ్యాపీయన వ్యాప్తిస్క
 క్యతే వారయతుం తథాపి ప్రకారాంతరేణ వారణసంభవేలక్షణే అధిక నివే
 శనమనుదితమిశ్యభిప్రేత్య విశిష్టాతిరిక్తత్వాదిపక్షః శిరః । నచ హేతుతావ
 చ్చేదక విశిష్టాధికరణతానివే శనమావశ్యకం అన్యథా ఇదం స్పర్శవత్ భూ
 తత్త్వమూతాత్ స్వభవస్తాదిత్యాదౌ భూతత్వే మూతాత్త్వవహేతు
 స్వాధికరణే XX నే మనసేద సాధ్యసామానాధికరణ్య విగ్రహేణా వ్యాప్తి
 ప్రసంగాదితి వాచ్యం । ఉభయత్వస్యైకవిశిష్టాపరత్వరూపతా మవలం
 బ్య విశిష్టస్యానతిరిక్తత్వే తత్ప్రస్థావచ్చేద నిరూపితాధికరణత్వరూప
 వరంపరాసంబంధేన ఉభయత్వస్యైవ హేతుత్వమిశీక్ష్మకృత్యైవ వాతత్వా
 వ్యాప్తైస్సమాధానసంభవాత్ ॥ నను ద్విస్యంగుణాద్యన్యత్వేన సతీ సత్త్వ
 దిత్యాదౌ విశిష్టాతిరిక్తపక్షమవలంబ్య అవ్యాప్తైవారణం న విచారసహం
 తథాహి గుణాదివృత్తిసత్తాదితో గుణాద్యన్యత్వ విశిష్టసత్తాదేరతిరిక్తత్వే

అనుగతధర్మమే హతోచ్ఛ్రయః । ఏకవ్యక్తిస్వత్త్వివిశిష్టస్వాపరవ్యక్తి
 వ్యక్త్యన్యత్వాగోనచ తత్తద్వ్యక్తి స్వత్త్వివిశిష్టసత్త్వాదీనాం మిథోభేదేపి
 శుద్ధసత్త్వాదికనానుగతసారాబాధమేవేతివాచ్యం । శుద్ధసత్త్వాదాతత్తద్వ్యక్తి
 క్తిస్వత్త్విత్వవైష్ట్యాభ్యుపగమేభవతాం తదేకత్వాసంభవాత్ తదనభ్యు
 గమే తస్యాభివ్యక్తిస్వప్రసంగాత్ ఏవంసర్వేషామేవవస్తూనాంతత్త్వ
 క్షణవ్యత్తిత్వరూపవిశేషణభేదాద్భేదప్రసక్త్యాక్షణ భంగాపత్తిపర్యవసా
 నందుర్వారమేవ ॥ అథవ్యక్తిభిజ్ఞాద్యనురోధేన ఏకస్త్రిన్నానాదేశకాలవ్య
 త్తిత్వవైశిష్ట్యంస్వీక్రియగివవరంతు గుణవ్యక్తిస్వత్త్విత్వవిశిష్టసత్త్వానా
 స్తి ఇదాసీం పూర్వక్షణవ్యత్తిత్వవిశిష్టఘటానాస్తీతివ్యతిశ్యనురోధేన మి
 థోభిన్నాఅపితత్త్విత్వవిశిష్టసత్త్వఘటాదయస్వీక్రియంతే తదవలంబ
 నతయైవ తాదృశప్రతీత్యుపపత్తేః ద్రవ్యవ్యత్తిత్వాదివైశిష్ట్యపురస్కారేణ
 చానుగతసత్త్వాచేర్న ద్రవ్యత్వానుమాపకత్వాస్వీక్రియంతే అపితుతదన్యతా
 దృశవిశేషణవిశిష్టగుణాద్యవ్యత్తివస్తునవీవేతి తత్రాద్రవ్యత్వాదివ్యాప్తైర్విర
 హేపినక్షతిరితిచేత్ । తాదృశవస్తూనాంకేనరూపేణన్యాయత్వానాద్రవ్యవ్య
 త్తిత్వాదివిశిష్టత్వేన తాదృశధర్మస్యావ్యాప్త్యానుగతధర్మసాధారణ్యాత్ ।
 నాపితాదృశవిశేషణవిశిష్టసద్వ్యక్తిత్వాదినా తాదృశవిశేషణవైశిష్ట్యాంశ
 స్యవ్యర్థత్వాత్ సద్వ్యక్తిత్వాన్యనుపధితావనుమానానిర్వాహోచ్చ । ఏవంవి
 శిష్టసత్త్వానాస్తీత్యత్రవిశిష్టసత్త్వాత్వాద్యవచ్చిన్నాభావస్య నవిషయతా
 సంభవః తదూహావలీభానుగతసత్త్వావతి తదూహావచ్చిన్నాభావాసం
 భవాత్ నాపిసద్వ్యక్తిత్వావచ్చిన్నాభావస్య సద్వ్యక్తిత్వస్యప్రతియోగి
 కోటావనులైఖాత్ । విశేషణావచ్చిన్నప్రతియోగికసంబంధోవిలక్షణఃన
 చ నానుగతసత్త్వాయాస్సంబంధః అపితు తదతిరిక్తవిశిష్టసత్త్వాయావీవేతి
 ప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మస్యగుణాదివ్యత్తిసత్త్వాసాధారణ్యేపి తత్రవిశి
 ష్టాభావోఽక్షతపవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్చిన్నప్రతియోగితాకసం

(దీధి) అనతిరేకేతువిశేషణవిశేష్యసంబంధస్యైవపరంపరయావ్యా
ప్యత్వాత్ । కేవలాన్వయన్యవ్యాప్త్యభిధానం ద్వితియలక్షణాభిప్రాయే
ణైత్యాహుః ॥ తచ్చింత్యం ॥ * * *

బంధశూన్యస్వమాగ్నిస్య విశిష్టా భావసత్వేతి పేక్షితత్వాదుతే తత్త్వగు
ణాదివృత్తినంత్రాయావన తాదృశాతిరిక్తసంబంధోగుణాదివ్యాప్త్యైస్సేవై
యతాం కింసంబంధ్యంతరకల్పనేనేత్యభిప్రేత్యాహ ॥ అనతిరేకేత్వేతి ॥
విశేషణవిశేష్యసంబంధస్యైవేతి ॥ సత్త్వస్థగుణాన్యన్యత్వవైప్రస్యైవై
వేన్యన్యః॥ పరంపరయా॥పరంపరాసంబంధేనస్వావచ్చిన్నసూపితసమ
వాయాదిసంబంధేనేతి యావత్॥ వ్యాప్యత్వాదితి ॥ గుణాన్యత్వవైప్రస్యై
వచ్చిన్నాధికరణతామాః గుణాదావనత్వాత్తాదృశసంబంధేనతద్వైశిష్ట్యై
స్యద్రవ్యమాత్రవృత్తిత్వాదితిభావః । ఏవకారేణసత్తాయాఃవ్యాప్యత్వవ్యవ
చ్చేనః । యత్రవిశేషణవిశేషావచ్చిన్న సత్తామేతుకద్రవ్యత్వాద్రవ్య
మితరభిమతా తత్రగిద్వైశిష్ట్యమేతు కానుమితరేవోపేయ తేదైశిష్ట్యై
పరంపరాయ బంధేన వ్యాప్తిధీవిరమే చానుమితరసిద్ధివేతి
భావః ॥ యద్యపి విశిష్టసూపితసంబంధస్య విలక్షణత్వే తాదృశసం
బంధేన సత్తాయాలపి వ్యాప్యత్వం నిర్వహతితథాపి విశేషణావచ్చిన్న
నిరూపితసమవాయత్వాదినాసనత్తాదిసంబంధతా కింతువిశిష్టసత్తావానితి
ప్రత్యయేవైశిష్ట్యైవైవనత్తాది విశేషణ తాపన్నస్యోక్తపరంపరా సంబం
ధేనధర్మిణి విశేషణత్వోపగమాత్ నాతిషసంగ ఇత్యాశయే నేదమభిహి
తం॥నన్వేమరీత్యా ప్రధమలక్షణ పరిమార్తేవత్కృమాణకేవలాన్వయసా
ధ్యకావ్యాప్త్యసంగతః తత్రాపిసంబంధాంతరేణ మేతుగుర్వత్తామే
త్వధికరణావచ్చిన్న సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావప్రసిద్ధ్యలక్షణగమ
నసంభవాదతలహ ॥ కేవలాన్వయినీతి ॥ ద్వితియలక్షణేతి॥నవతచ్చైత్య
నేన ఉభయత్వావచ్చిన్నవైవ పరామర్శాత్ప్రగ్గుణలక్షణేవ్యాప్త్య

(దీధి)సత్తామాయాం గుణేనద్రవ్యత్వసామానాధికరణ్యమితిపతీహితః
 వ్యుత్పేగుణే నవ్యధివీత్వసామానాధికరణ్యమితిపతీవత్ సత్తాస్థద్రవ్య
 త్వసామానాధికరణ్యావచ్ఛేదకత్వస్యపరంపరాసంబంధేన * *
 సంభవేతిసంగతిమర్పార్వరైవేతివాచ్యం । కేవలాన్వయసాధ్యకేభా
 చావ్యాప్తి పరిదర్శనాత్ ఉభయత్వేనోపస్థితేపిలక్షణద్వయే యథాయో
 గంతత్తత్సలేతవాప్త్యన్వయేతాత్పర్యాల్ యద్యపిభూమాదాపపిసాధ్య
 సామానాధికరణ్యసామాన్యభావఘటితస్యప్రథమలక్షణార్థస్యనావ్యా
 ప్త్యవకాశకతథాపి యత్కించి తస్మాద్యవద్వ్యక్తి భేదనివేశాభిప్రాయేణద్వి
 తీయలక్షణస్యేవ యత్కించి తస్మాద్యసామానాధికరణ్యాభావనివేశాభి
 ప్రాయేజ్ఞేవప్రథమలక్షణస్యాపినానాప్యక్తిసాధ్యకేతవాప్తిప్రదర్శననావి
 రుద్ధం । మూలేచయత్కించి తస్మాద్యసాధికరణాధికరణ ఇత్యుపలక్షణం
 యత్కించి తస్మాద్యసాధికరణావృత్తావిత్యపిబోధ్యం । తేనప్రథమలక్షణా
 వ్యాప్తిసంపాదకచేత్వకథనాన్మునత్వస్య నాపకాశ ఇతిధ్యేయం ॥
 సామానాధికరణ్యస్యావ్యాప్త్యవృత్తితాయాంప్రమాణసిద్ధాయామేవదగ్ని
 తాతివ్యాప్తిర్వారయతు ఇత్యేతే తత్రైవనప్రమాణంఉక్త ప్రతిరన్యవి
 షయకత్వాదిత్యాహ ॥ సత్తాయామితి ॥ ప్రతీతిర్హితి ॥ అభావం గుణేఅ
 వగాహతిఇత్యనేనాన్వయః ॥ అవచ్ఛేదకత్వస్యేతి ॥ సర్వాపకత్వస్యేత్య
 భావః । తేనసామానాధికరణ్యస్యవ్యాప్త్యవృత్తితామతేతదవచ్ఛేదకత్వ
 స్యాప్రామాణికత్వేపినక్షతిః । ఉక్తాకారప్రతీతానవచ్ఛేదకత్వానులైఖాల్
 అవచ్ఛేదకత్వాభావావగాహితాన సంభవత్వాశంక్యాహ ॥ పరంపరే
 తి ॥ సమాక్త పరంపరాసంబంధేనవృత్తినియామకః ఆకాశం ద్రవ్యస్య
 సామానాధికరణ్యవదిత్యప్రసిద్ధయాల్ ఇత్యుక్త సంబంధావచ్ఛేదనాభా
 వనవాప్రామాణిక ఇతితాదృశాభావావలంబనతాపి నోక్తప్రతీతేస్సం
 భవతీత్యాశంకోద్ధారాయశ్చురూపందృష్టాంతమాహ ॥ ద్రవ్యత్వకృతి ॥ గుణ

(దీప్తి) సామానాధికరణ్యస్యవాఽభావంగుణేపగాహితేనగుసత్తా
 యామేషద్రవ్యవృత్తిత్వాభావం । సత్తానద్రవ్యవృత్తిత్వాభావమేషద్రవ్యవృ
 త్తిత్వాభావోవాసనస్తావృత్తిరిత్యాదిసంజాతజనప్రసంగప్రతిపాదితత్వాత్
 స్వావచ్ఛేదకతా నియామకద్రవ్యత్వసంబంధసూన్యతయః । ద్రవ్యత్వః స్థా
 భావావచ్ఛేదకత్వంనసంభవతీత్యగత్యాగుణః స్థావరస్యైవస్పృహిషీన్వసా
 మానాధికరణ్యోవచ్ఛేదకత్వస్య పరంపరాసంబంధావచ్ఛేదతాదృశసా
 మానాధికరణ్యస్యవాలభావ ఏవతాదృశప్రకీర్తితి విషయశ్చైవశ్చ ముచే
 యం తద్వదత్కాపీత్యర్థః । స్వరసతోయాదృశశబ్దాద్వాగృహార్థః । ప్ర
 తీయతే తాదృశశబ్దోన్మిత ప్రకీర్తయే తాదృశార్థవిషయకత్వమేవాస
 తబాధకేయజ్యత ఇత్యాశయేనదశితప్రకీర్తతే సత్తాయాంగుణావచ్ఛి
 న్న ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావాపగాహితాయాం బాధకప్రతిమాహాసత్తానద
 ర్యవృత్తిత్వాభావమతితి॥నదద్రవ్యవృత్తిత్వాభావాభావస్యద్రవ్యవృత్తిత్వరూ
 పస్యనస్తాయాగచ్ఛేదతేపీసత్వాన్నతస్యాప్రతితేర్బాధకత్వం సంభవ
 తివిరోధ్యవిషయకత్వాదితవాద్యం । తాదృశశబ్దేనద్రవ్యవృత్తిత్వాభావ వ
 ఛేదస్యైవప్రకీర్తాయనాత్ తదాకార ప్రకీర్తేరపి తద్భేదావగాహిత
 యాదాధకత్వాత్ భేదస్యావ్యాప్యవృత్తితావిరహాణ సామానాధికరణ్యో
 భావవచ్ఛేదస్యతదభావవిరోధితత్వాత్ । యదిచభేదస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వమ
 తమవలంబ్యతాదృశప్రకీర్త్యోర్విరోధ్యవిషయకత్వముపపాద్యతే । తదాస
 త్తాయాంద్రవ్యస్య సామానాధికరణ్యభావేపి తదధికరణభిన్నత్వస్యాక్ష
 తతయాతి వ్యాప్తివారణమశక్యమేవేతిభావః । అవ్యాప్యవృత్తిత్వసాధకదర్శి
 తప్రకీర్తేరభావనూపపిశేష్యేనస్తావృత్తిత్వావగాహితాయాడుపగమాత్తా
 దృశాభావవిశేష్యకసత్తావృత్తిత్వవిరోధివిషయకప్రకీర్తయం బాధకతయో
 పస్యస్య ॥ ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావఇతి॥ యేషద్రవ్యవృత్తిత్వాభావేనస్తావృ
 త్తిత్వం గుణాద్యవచ్ఛేదేన సత్తావ్యాప్యవచ్ఛేదేనేతి తదవచ్ఛేదేనతస్మాద

(దీధి) బాధకాభావాత్తునం యోగతదభావయోరవచ్ఛేదకభేదేన ఏ
కత్రివతీత్వా తదభయోరేకత్రిసంధిః | అతీంద్రియసాధ్యకేఅతీంద్రియే
త్తావృత్తిత్వాభావస్సంభవతి ఏవం సత్తావృత్తిత్వం సత్తావృత్తిసామానాధికర
ణ్యరూపం సామానాధికరణ్యస్యావ్యాప్యవృత్తితామతేఅవ్యాప్యవృత్తి
నవచ్ఛేదకగుణత్వాన్యవచ్ఛేదేన ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావే తదభావస్సంభవ
త్యే వేతి నవిరోధః తథాన్యక్తయ్యక్యాదర్శితప్రకీర్తేన సత్తావృత్తిభేదావగా
హితయాబాధకత్వం మర్వారమేవ | యస్తు సత్తావృత్తావభావే అవచ్ఛేదక
భేదేన సత్తావృత్తిత్వాభావసంభవేపి అవచ్ఛేదకాప్రతీతిదశాయాంజాయ
మానతత్ప్రత్యయస్య సత్తావృత్తిస్యోగహప్రతిబంధకతయా తదత్తరంబా
యమా నాయాన్సత్తాయాం గుణే న ద్రవ్యత్వసామానాధికరణ్యమితి ప్రతీతే
సామానాధికరణ్యాభావే సత్తావృత్తిత్వానంగాహిత్యానంభవేన గుణః శు
సామానాధికరణ్యావచ్ఛేదకత్వాద్యభావావగాహిత్యే సర్వత్రైవతవ
గాహిత్యకల్పనముచితమితి భావమానం | తదనన్ | ఏవం సత్యవచ్ఛేదకా
విషయిత్యాద్యవ్యవస్థాసామానాధికరణ్యత్వేన సత్తాయాం తత్సామానాధికర
ణ్య విషయకప్రతీతేరపి బాధకతాసంభవేన సత్తానద్రవ్యవృత్తిత్వాభావతీ
ఇత్యాదిప్రతీతిపర్యంతానుభావనస్య నిర్బీజత్వాపాతాత్ | న స్వేపం సంయో
గాదిమతినయోగాదేరప్యభావో మూలైస్సేత్ మూలేన సంయోగఇతిప్ర
తీతేరపి మూలశుద్ధసంయోగాద్యవచ్ఛేదకత్వాభావావలంబన తయోవవ
త్తైరిత్యతప్రహ || బాధకాభావాదితి || తత్రికపి సంయోగాభావో వృత్తా
వృత్తిరిత్యాదిప్రత్యయస్యాననుభవాదితి భావః | సంయోగాభావే వృత్తా
వృత్తిత్వప్రత్యయ ఇవ ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావే సత్తావృత్తిత్వాభావ ప్రత్యయే
పి వివాదసంభవాత్ యత్ర సామానాధికరణ్యాభావస్య సప్రత్యక్షసంభ
వః తత్త్రితస్య త్వేన సాభావేన తదనధికరణత్వం నిష్క్రూర్యాహమిత్య
తి వ్యాప్తిరిత్యాహ || అతీంద్రియసాధ్యకఇతి || ఇదం గురుద్రవ్యత్వాత్ పృ

(దీర్ఘ) పృథివారిణ్యోప్రసంపాద్యతత్త్రిసామానాధికీ రణ్యాభావస్య
 ప్రత్యక్షాసంభవేనాసిద్ధేః సచతపభావవద్వృత్తిత్వేనతత్త్రికమమేయం ।
 తద్వద్వృత్తిభిన్నత్వస్థాపాధిత్వాత్ * * * *
 ధీశురుత్వాత్ ఇత్యాదావిత్యర్థః । అథనాస్తంభాదాపిశాచత్వాభా
 వస్యేనస్తంభత్వాదాపిశాచత్వసామానాధికరణ్యాభావస్యనుమానంవా
 రూపాభావస్యేన మహావాయుత్వాదాపిసామానాధికరణ్యాభావస్యా
 పిప్రత్యక్షత్వానుభయత్రాతీంద్రియత్వోపాదానం । తత్తేతి॥ గురుత్వాదిసా
 ధ్యకస్థలెసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావస్యాతీంద్రియప్రతియోగికతయా
 అతీంద్రియహేతుకస్థలెదధర్మిణిపవతథాత్వాత్ హేతౌసాధ్యసామానా
 ధికరణ్యాభావస్యప్రత్యక్షాసంభవేన సగ్రితవసద్ధేరిత్యర్థః । తదభావవద్వృ
 త్తిత్వేన॥ గురుత్వాభావవద్వృత్తిత్వేన తత్త్రిద్రవ్యత్వాదా । తత్గురుత్వా
 దినుద్వృత్తిత్వాభావవద్వృత్తిత్వేన అనుమేయమితి॥ గద్విరుద్ధదృష్టాంతేనేత్యాది
 తద్వదితి । గురుత్వాదిమదిత్యర్థః । ఉపాధిత్వాదితి తద్వద్వృత్తిభిన్న
 త్వస్యోద్విరుద్ధదృష్టాంతేసాధ్యవ్యాపకతాయాః పక్షీభూతప్రకృతహే
 తౌచభేదస్యవ్యాప్యప్రతిత్వేన సాధనావ్యాపకతాయానుగ్రహత్వాత్
 పక్షేసాధ్యసంబేహేన పక్షాప్రతితాదృశోపాధౌసాధ్యవ్యాపకతానిశ్చ
 యాసంభవేపిసంబద్ధోపాధిత్వస్య దుర్వారత్వాత్ । అనుకూలతకవిర
 హేసంబద్ధోపాధేరపిదూషకత్వాదితభావః । నన్వేవమతీంద్రియసంయో
 గాదేరప్యవ్యాప్యప్రతిత్వంసన్యాత్ తద్వదితదభావప్రత్యక్షాసంభవేనా
 సిద్ధేః । అనుమానస్యాప్రయోజకత్వాత్ ఏవంసామానాధికరణ్యాభావస్యా
 పృథివీతామాశ్రిత్య మణిక్యతైవసిద్ధాంతలక్షణే హేతుసమానాధికరణా
 భావే ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావస్యవిశేషణతాకల్పేకమణి
 చ సంయోగాభావః ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యతిగ్రంధేన అవ్యాప్య
 పృథివీసాధ్యకపృథివారిణ్యతివ్యాప్తిరుద్ధతానిధావ తన్నతేయైక్యైశ్చ

(దీర్ఘ) కింబేదమిదానీమిప్రతీతినియానుకమశేషణతామశేషణహే
తుతాయాంసద్ధతావవ్యాప్తిః । తేనసంబంధేనాధికరణకాలేతేనసంబం
ధేనసాధ్యవద్యుత్తిత్వస్యవిరహిణోఽసిద్ధైః ॥ * *

వాసవా ఉభయథాపి తదాశ్రిగ్యపూర్వపక్షలక్షణం వ్యాచక్షణోఽ
రాధ్యతీత్యాశంక్యకూషణాంతరమాహ॥ కించేతి॥ ఇదమిదానీమితి॥ కాల
కవిశేషణతాత్పర్యవిలక్షణసంబంధేనేత్యర్థః । అభావాదెరిషాతి ప్రతీ
తినియామకోయోదైశికవిశేషణతా విశేషఃతత్ప్రత్యాద్యశసంబంధవైలక్ష
ణ్యస్య ప్రామాణికతాలాభాయపిలక్షణప్రతీతినియానుకత్వాభిధానం । న
చేదానీమితి ప్రతీతౌ సంబంధవైలక్షణ్యాభావేపి కాలత్వేనాధికరణ
తావగాహనాది హేతిప్రగ్గియోజ్యత్యవైలక్షణ్యముపపద్య
త ఇతి కింసంబంధవైలక్షణ్యేనేతివాచ్యం సంబంధవిశేషాను
యోగిత్యాదన్యస్య కాలత్వస్య దుర్వచత్వాత్ ఇదానీంకాలత్వాభా
వఇత్యాదిప్రతీత్యా కాలేకాలత్వాద్యభావవృత్తైః ప్రామాణికత్వేపికాలే
కాలత్వంనాస్తీతిప్రతీత్యనుదయాత్ నాస్తీత్యాకారకప్రతీతౌకాలికసంబ
ధన్యానశాకరూపావచ్ఛిన్నాయా ఏవవిశేషణతాయాః నియానుకత్వ
స్యావశ్యకత్వాత్ దైశికకాలికసంబంధసాధారణసంబంధతావచ్ఛేదకస్యా
ప్రామాణికతయాకాలికసంబంధేసంబంధతావచ్ఛేదకీధూతవైలక్షణ్యస్య
సిద్ధిర్నిష్ప్రయోగత్యాచ్య ॥ సద్ధతావతి ॥ కాలత్వాదిసాధ్యకఘటాది
హేతావిత్యర్థః ॥ కాలఇతి ॥ కాలావచ్ఛేదేనేత్యర్థః । అపసిద్ధిరేతి॥
పృత్తిమతః కాలావచ్ఛేదేన కాలత్వసామానాధికరణ్యవత్త్వాదన్యత్రిస్తతద
భావస్యకాలానవచ్ఛిన్నత్వాత్ అవచ్ఛేద్యాధికరణాసంబంధినోఽనవచ్ఛే
దకత్వాత్ ! అథ హేత్వధికరణమహాకాలావచ్ఛేదేన మహాకాలవినకాల
వృత్తిత్వాభావప్రసిద్ధతిమహాకాలస్యగగనాదివదన్యత్తితయతత్ప్రకాలవృ
త్తిత్వస్యానత్వాత్ తస్యతాచాత్త్యసంబంధేన స్వసంబంధితయాస్వనిష్ఠా

భావానచ్చేదకత్వసంభవాత్ | నచతాదాత్మ్యసంబంధోఽనాచ్యేదకత్వాని
 యామకః సూపేవర్షతేన సహిమత్సంయుక్తత్వమితిచిత్ రూపేష్వస్మిన్
 నసహిమత్సంయుక్తత్వమితి ప్రతీతేస్సవివాదత్వాత్ ఇతి వాద్యంతథాస
 తి తాదాత్మ్యసంబంధేన నృభిచారిణినదతిరిక్తసంబంధేనన్వాసంబంధినీ తే
 నసంబంధేనహేతుమత్స్వినచ్చేదేనసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావవిరహ
 దతివ్యాప్తైఃస్ఫుటతయా తద్దోషోపేక్షాయా అనుచితత్వాహతాచితీశేత్ |
 అత్రకవిత్ || కాలిక సంబంధేనగనాదేరపివృత్తివాత్స్వసంబంధతాభిప్రాయో
 యోయం గ్రంథః తథావకాలానచ్చేదేనమహాకాలేపి కాలిక సంబంధే
 న సాధ్యవద్వృత్తిత్వసత్త్వాదైద్విరహిణోఽప్రసిద్ధిర్నవినిధ్యని ఇతిసదం
 తి || వస్తువిస్తు || స్వస్మిన్ సామానాధికరణ్యతదభావయోఃస్వత్వసచ్చేదకత్వే
 స్వాధికరణత్వమేవనియామకంనకుస్వసంబంధితామాత్మసాధికరణావ
 శ్చేదనైవ స్వస్మిన్ తత్ప్రతీతేరనుభవసంధత్వాత్ | అతపిస సంబంధాం
 తరేణ సంబంధనీత్యుపేక్ష్య వతామాన ఇత్యభిహితం నచైవంతాదా
 త్త్వాదివృత్త్యనియామకసంబంధేన నృభిచారిణ్యతివ్యాప్త్యకథనా న్నూన్య
 నతాచుర్వాదై వేతీవాద్యంతాదృశసంబంధేనసాధ్యసద్వృత్తిస్వస్వహే
 త్వధికరణత్వస్యచాప్రసిద్ధ్యాఽత వాప్త్యసంభవాత్ నచతేన సంబంధే
 న సద్ధేతాలక్షణ సంగమనాయస్పత్యై రధికరణతాయాశ్చస్థలే సంబం
 ధ ప్రతియోగిత్వానుయోగిత్వ యోరేవ నివేశనీయత్వాదతి వ్యాప్తై రా
 వశ్యకతేతీవాద్యం | ప్రాచామతేతేన సంబంధేనవ్యాప్త్యనిభ్యవగమ
 సంభవేన వృత్త్యాదేరపి నివేశ సంభవః ఇత్యభిప్రాయేనైవాతి వ్యాప్త్య
 నుద్భావనాత్ || ఏతేనహేత్వధికరణ ఖండకాల విశేషావశ్చేదేనకాలిక
 సంబంధేన తదవృత్తై తద్విషయకభాషిజ్ఞాన ఏవసాధ్యాసామానాధికర
 ణ్య ప్రసిద్ధిస్సంభవతినచైవసహికాలత్వనాన్ సర్వస్త్వదిత్యాదౌఖండకా
 లన్యహేత్వసాధికరణతయా హేత్వధికరణావశ్చిన్న సాధ్యాసామానాధి

కర్తవ్యప్రసిద్ధిస్తుర్వాతైవేతివాచ్యం హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్నహేత్వధికరణవర్తంతానవేశేనదైశిష్యవ్యాసజ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛి
న్నస్యయిత్రహేతుత్వంతత్రతాదృశధర్మస్యైవైతన్తతేస్వాసచ్ఛిన్న
హాపితాధికరణత్వరూపపరంపరాసంబంధేనహేతుత్వస్యలభిమతి
యాదక్షస్థలె సర్వత్వస్యైవతాదృశసంబంధేన హేతుతయాతాదృశసం
బంధేనావృత్తికాలికసంబంధేన కాలస్మత్తై గగనత్వాదావేవ తాదృశ
సంబంధేన సాధ్యసద్వృత్తిత్వాభాసస్య హేత్వధికరణ కాలావచ్ఛేదేన
ప్రసిద్ధిరితిపరాస్తం || తాదృశకాలతజ్జ్ఞానస్యవిషయతాసంబంధేనత్వేపి
తాదృశ సంబంధస్యస్మత్తినియామకత్వానభ్యుపగమేన తజ్జ్ఞానస్య తజ్ఞా
నీనతా విరహేణవతస్య తజ్జ్ఞానానధికరణత్వాత్తజ్జ్ఞానే అభాసస్మత్తైత
స్థాలస్యసవచ్ఛేదకత్వాత్ | మహాకాలానుయోగికవిశేషణతా విశేషే
నఘటాదిహేతుకస్థలాభి ప్రాప్తికోయంగ్రంథతాదృశ సంబంధేనహే
యమత్రాయాః ఖండకాలైర్భావాన్నోక్షదేశాప్రసిద్ధిఃఇత్యపిశేషిత్ || అ
త్రస్వనిష్ఠహేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యసద్వృత్తి త్వాభావా
నసచ్ఛేదక తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యధికరణతావతా సమాన్యకత్వం
విసక్షణీయమితిసోక్తావ్యాప్త్యసకాశః | స్వాసయసపరమాణ్వాద్యసచ్ఛేద
నఘటాదౌ నితఃమానేకాలత్వ సామానాధికరణ్యాభావే తదధికరణకాల
సామాన్యస్యానసచ్ఛేదకతయాతత్కాలక్షణసమన్వయసంభవాత్ కేవలాన్వ
యసాధ్యకమేయత్వాదాసర్వాధికరణావచ్ఛేదేనైవ హేతు తావచ్ఛేదక
సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యసద్వృత్తిస్వసత్వాత్స్వనిష్ఠతవధావాప్రసిద్ధ్యాఽ
వ్యాప్తిర్నక్షతిమానహతి మూలకృతైసితతాగ్ర్యాప్తైర్వక్ష్యమాణత్వాత్ |
యదిచైవమార్తభిన్నంజ్ఞానసదన్యత్వావిత్వాదహేతోరాత్మాన్యసకలవస్తవ
సచ్ఛేదేనైవ దైశిక విశేషణతయాసాధ్యసద్వృత్తిత్వ సత్వాత్ అక్షనశ్చ
కేనాపి సంబంధేనహేతుమత్వాభావార్తమసచ్ఛేదేనహేతౌ సాధ్య సా
మానాధికరణ్యాభావవృత్త్యసంభవాద్ధేతుఃస్వతాప్యశాభావా ప్రసిద్ధ్యాఽ

వ్యాప్తిరితివిభావ్యతేతదాహేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనయత్సాధికరణం
 తదవచ్ఛేదేనస్వస్థివర్తతేయోఽభావతత్ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకతా
 దృశసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యవద్యవృత్తిత్వత్వకత్వం వ్యాప్తిరిత్యేవవివక్ష
 ణీయం కాలత్వవాక్యఘటాదిత్యాదౌకాలావచ్ఛేదేనఘటాదౌవర్తమానః
 కాలసమవేతత్వాభావః ప్రసిద్ధః తత్ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకంచకాలిక
 సంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వత్వాదికమితిలక్షణసమన్వయః॥ హేతుతావచ్ఛేద
 కసంబంధేనయద్యవృత్తిమిత్ తన్నిష్ఠతత్సంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యవద్యవృత్తి
 త్వాభావానవచ్ఛేదకతత్సంబంధావచ్ఛిన్నతద్యస్తప్రకృతహేతుభ
 యాధికరణతావత్సామాన్యకత్వం వావక్తవ్యం ఆత్మభిన్నంజ్ఞానవదన్య
 త్వాదిత్యాదౌఆత్మాద్యవచ్ఛేదేనఘటత్వాభావాదినిష్ఠాత్తాన్యవృత్తిత్వా
 భావస్యానవచ్ఛేదకంఘటత్వాభావజ్ఞానవదన్యత్వోభయాధికరణసా
 మాన్యమితిలక్షణసమన్వయః। ఉభయాధికరణత్వఃవేశౌద్వహ్నిమాన్
 ధూమాదిత్యాదౌధూమాదిసంయోగినఃకపాలాదేఘటాదినిష్ఠసహ్ని
 మత్సంయుక్తత్వాభావావచ్ఛేదకత్వేచినక్షుతికపాలాదేస్సంయోగేనఘ
 టానధికరణతయాఉక్తోభయాధికరణతావత్సామాన్యానంతరగతత్వాత్॥
 అథవాహేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనయద్యేత్వధికరణంతదవచ్ఛిన్నస్వస్థ
 త్రికాన్యహేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యవద్యవృత్తిత్వాభావ
 కత్వవివక్షణాన్నకశ్చిద్రూపః। సర్వత్రసద్ధేతావంతతఃఆవృత్తాప్రసిద్ధ
 సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావపతాదృశస్వస్థత్రికాన్యత్వనత్వేనలక్ష
 ణసమన్వయాత్। సహ్యవినిష్ఠధూమాదిసామానాధికరణ్యాభావేఅ
 యోగోశకాదేరివతద్యవృత్తిత్వస్యావ్యవచ్ఛేదకత్వాత్। స్వస్థహేతుతా
 వచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తినవచ్ఛిన్నహేతుతావచ్ఛేదకసంబంధా
 వచ్ఛిన్నసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావకత్వంవావివక్షణీయమిత్యాదయః
 పరిహారస్యవంధానోద్యుక్తవాః॥ శ్రీదక్షిణామూర్తయేనమః॥

